

Regeringens proposition

1999/2000:4

Vilande förtidspension

Prop.
1999/2000:4

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 9 september 1999

Göran Persson

Maj-Inger Klingvall
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

En försäkrad som uppburit förtidspension under minst ett år skall kunna få behålla förtidspensionen under högst tre månader under en tolvmånadersperiod, samtidigt som han eller hon prövar att arbeta. Om den försäkrade därefter fortsätter att arbeta, skall han eller hon kunna få förtidspensionen förklarad vilande till den del personen arbetar och utnyttjar arbetsförmåga som inte förutsattes finnas när pensionen beviljades. Under en tid om totalt tolv kalendermånader, skall den försäkrade kunna pröva att arbeta, utan att rätten att få tillbaka pensionen går förlorad. Förtidspension som har förklarats vilande skall inte betalas ut för den tid som vilandeförklaringen avser. Pensionen skall kunna vara vilande helt, till tre fjärdedelar, halvt eller till en fjärdedel.

Efter de första tolv månaderna av förvärvsarbete skall den försäkrade kunna ha förtidspensionen vilande under ytterligare 24 kalendermånader. Under den tiden upphör inte det ursprungliga beslutet om rätt till pension. Om den försäkrade under denna tid anmäler att han eller hon åter önskar få tillbaka pensionen, skall det emellertid vara möjligt att efter prövning minska eller dra in pensionen om utredning visar att arbetsförmågan har förbättrats väsentligt. När beslutet om vilande förtidspension löper ut skall den fortsatta rätten till förtidspension prövas på samma sätt.

Även arbetsskadelivränta, som är samordnad med förtidspensionen, skall enligt förslaget kunna förklaras vilande när pension görs vilande på grund av förvärvsarbete.

Rätten till bostadstillägg föreslås inte gå förlorad under det första året med förvärvsarbete. Även den som har fått hela sin förtidspension för-

klarad vilande skall ha rätt att uppbära bostadstillägg när reglerna för Prop. 1999/2000:4 inkomstberäkning medger det.

Reglerna om rätt till vilande förtidspension föreslås träda i kraft den 1 januari 2000. Förslaget beräknas innebära minskade försäkringsutgifter med sammanlagt ca 90 miljoner kronor per år.

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext.....	5
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring.....	12
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer.....	13
3	Ärendet och dess beredning.....	16
4	Gällande regler	16
5	Allmänna överväganden och utgångspunkter för förslaget	19
6	Förvärvsarbete och vilande förtidspension	22
6.1	Rätten till vilande förtidspension	22
6.2	Helt eller delvis vilande förtidspension.....	28
6.3	Ansökan och beslut.....	29
6.4	Flera perioder med vilande förtidspension.....	32
7	Prövning av fortsatt rätt till förtidspension	33
8	Arbetskadelivränta	37
9	Rätten till dagersättning.....	40
9.1	Sjukpenning	40
9.2	Föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning.....	42
10	Bostadstillägg till pensionärer	44
11	Lagen om anställningsskydd.....	45
12	Studier under tid med förtidspension.....	47
13	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	49
14	Ekonomiska konsekvenser m.m.	50
15	Författningskommentar.....	52
15.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	52
15.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring.....	57
15.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer.....	57
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 september 1999 ...	60

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1999/2000:4

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring,
3. lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 3 kap. 5 §, 16 kap. 7 och 8 §§ samt 18 kap. 17 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sju nya paragrafer, 16 kap. 7 b och 14–19 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §²

Den allmänna försäkringskassan skall i samband med inskrivning av en försäkrad besluta om den försäkrades tillhörighet till sjukpenningförsäkringen. I fråga om en försäkrad som avses i 1 § första stycket skall kassan samtidigt fastställa den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst. Sådan fastställelse skall också ske för försäkrad som avses i 1 § andra stycket så snart anmälan om hans inkomstförhållanden gjorts hos kassan. Av beslutet skall framgå i vad mån den sjukpenninggrundande inkomsten är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Sjukpenningförsäkringen skall omprövas

a) när kassan fått kännedom om att den försäkrades inkomstförhållanden eller andra omständigheter har undergått ändring av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek,

b) när förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbetsförmåga eller, vid särskild efterlevandepension, förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete,

c) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- eller inkomstförhållanden, *samt*

d) när tjänstepension beviljas den försäkrade.

c) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- eller inkomstförhållanden,

d) när tjänstepension beviljas den försäkrade, *samt*

e) när ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. 16 eller 17 § upphör.

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1997:1227.

Ändring som avses i första stycket skall gälla från och med den dag då anledningen till ändringen uppkommit. Den sjukpenninggrundande inkomst som ändrats enligt första stycket a får dock läggas till grund för ersättning tidigast från och med första dagen i den ersättningsperiod som inträffar i anslutning till att försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen.

Under tid som anges under 1–6 får, om inte första stycket b, c eller d är tillämpligt, den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten sänkas lägst till vad den skulle ha varit närmast dessförinnan om försäkringskassan då känt till samtliga förhållanden. Detta gäller tid då den försäkrade

1. bedriver studier, för vilka hon eller han uppbär studiehjälp, studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd enligt studiestödslagen (1973:349), studiestöd enligt lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa, bidrag enligt förordningen (1995:938) om utbildningsbidrag för doktorander eller särskilt utbildningsbidrag,

2. genomgår vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvox) och uppbär timersättning för studierna,

3. är inskriven vid arbetsmarknadsinstitut eller genomgår arbetmarknadsutbildning som beslutats av en arbetsmarknadsmyndighet,

4. är gravid och avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför,

5. är helt eller delvis ledig från förvärvsarbete för vård av barn, om den försäkrade är förälder till barnet eller likställs med förälder enligt 1 § föräldraledighetslagen (1995:584) och barnet inte har fyllt ett år. Motsvarande gäller vid adoption av barn som ej fyllt tio år eller vid mottagande av sådant barn i avsikt att adoptera det, om mindre än ett år har förflutit sedan den försäkrade fick barnet i sin vård,

6. fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

För en försäkrad som avses i tredje stycket 1 eller 3 skall försäkringskassan, vid sjukdom under utbildningstiden, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid. Om därvid den sjukpenninggrundande inkomsten helt eller delvis är att hänföra till anställning, skall årsarbetstiden beräknas på grundval av enbart det antal arbetstimmar som den försäkrade kan antas ha i ifrågavarande förvärvsarbete under utbildningstiden.

För en försäkrad som får sådan behandling eller rehabilitering som avses i 7 b § eller 22 kap. 7 § och som under denna tid får livränta enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning enligt en annan författning skall försäkringskassan, vid sjukdom under den tid då livränta betalas ut, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid.

För en försäkrad som avses i 10 c § första stycket 1 eller 2 skall dock under studieuppehåll mellan vår- och hösttermin, då den försäkrade inte uppbär studiesocial förmån som anges i tredje stycket 1, sjukpenningen beräknas på den sjukpenninggrundande inkomst som följer av första–tredje styckena, om sjukpenningen blir högre än sjukpenning beräknad på den sjukpenninggrundande inkomsten enligt fjärde stycket.

Fjärde stycket tillämpas även för försäkrad som avses i tredje stycket 6 när den försäkrade genomgår grundutbildning som är längre än 60 dagar.

Prop. 1999/2000:4

16 kap.

7 §³

Om arbetsförmågan väsentligt förbättras för försäkrad som upp-
bär förtidspension, skall pensionen
dras in eller minskas med hänsyn
till förbättringen.

Om arbetsförmågan väsentligt
förbättras för en försäkrad som
uppbär förtidspension, skall pen-
sionen dras in eller minskas med
hänsyn till förbättringen. *En för-
säkrad som regelbundet och under
en längre tid har uppvisat en ar-
betsförmåga som han eller hon
antogs sakna när beslutet om för-
tidspension fattades skall därvid,
om inte annat framkommer, antas
ha en väsentligt förbättrad ar-
betsförmåga.*

*Sådan pension som omfattas av
ett beslut enligt 15 § eller som har
vilandeförklarats enligt 16 § får
inte dras in eller minskas på grund
av att den försäkrade under den tid
och i den omfattning som anges i
beslutet genom förvärvsarbete har
uppvisat en väsentligt förbättrad
arbetsförmåga.*

7 b §

*En försäkrad som förvärvsar-
betar med utnyttjande av en ar-
betsförmåga som han eller hon
antogs sakna när beslutet om för-
tidspension fattades har inte rätt
att uppbära förtidspension för
samma tid och i den omfattning
som förvärvsarbetet utförs. Detta
gäller dock inte sådan förtidspen-
sion som omfattas av ett beslut
enligt 15 §.*

8 §⁴

Den som uppbär förtidspension
enligt 7 kap. 1 § eller 13 kap. 1 §
är skyldig att, *om hans arbetsför-
måga väsentligt förbättras, utan*

Den som uppbär förtidspension
enligt 7 kap. 1 § eller 13 kap. 1 §
är skyldig att *utan oskäligt dröjs-
mål anmäla till allmän försäk-*

³ Senaste lydelse 1990:156.

⁴ Senaste lydelse 1990:156.

oskäligt dröjsmål göra anmälan om det hos allmän försäkringskassa. Motsvarande skall gälla den som uppbär efterlevandepension eller förmån enligt 9 kap., om förhållandena ändras så att rätten till pensionen eller förmånen påverkas. Är den försäkrade omyndig, åvilar anmälningsskyldigheten förmyndaren. Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget.

ringskassa om han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större omfattning än tidigare, fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 15–17 §§ eller om hans eller hennes arbetsförmåga väsentligt förbättras utan att han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större utsträckning än tidigare eller fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 15–17 §§. Motsvarande skall gälla den som uppbär efterlevandepension eller förmån enligt 9 kap., om förhållandena ändras så att rätten till pensionen eller förmånen påverkas. Är den försäkrade omyndig, åvilar anmälningsskyldigheten förmyndaren. Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget.

Underlåts anmälan som avses i första stycket utan giltigt skäl, får pensionen eller förmånen dras in för viss tid eller tills vidare.

14 §

Försäkringskassan får efter ansökan av den försäkrade besluta att dennes förtidspension i den omfattning som anges i 15 och 16 §§ skall betalas ut eller förklaras vilande under tid som den försäkrade förvärvsarbetar med utnyttjande av en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om förtidspension fattades. Ett sådant beslut får endast fattas om den försäkrade under minst tolv månader omedelbart dessförinnan har uppburit förtidspension.

Förtidspension som har förklarats vilande skall inte betalas ut för den tid som vilandeförklaringen avser.

Vilandeförklaring får avse hel förtidspension eller en sådan kvotdel av pension som anges i 7 kap. 2 §. Vid bedömning av hur stor del av pensionen som skall vilandeförklaras skall beaktas omfattningen av det förvärvsarbete som den försäkrade avser att utföra.

15 §

Försäkringskassan får besluta att den försäkrade under en period om tolv månader får förvärvsarbete högst tre månader utan att utbetalningen av förtidspensionen minskas med hänsyn till förvärvsarbetet.

16 §

Försäkringskassan får förklara förtidspensionen vilande för tid efter den period som har bestämts i beslut enligt 15 §. Om något beslut enligt 15 § inte har fattats får försäkringskassan i stället besluta att förtidspensionen skall förklaras vilande från och med den månad som anges i ansökan.

Förtidspensionen får vilandeförklaras enligt första stycket under högst tolv månader, dock längst till utgången av tolfte månaden från och med den första månad som beslutet enligt 15 § omfattar. Om något beslut enligt 15 § inte har fattats får förtidspensionen vilandeförklaras längst till utgången av tolfte månaden från och med den första månad som beslutet omfattar.

17 §

För tid efter den period med vilande förtidspension som har bestämts enligt 16 § eller för tid efter utgången av tolfte månaden från och med den första månad som ett beslut enligt 15 § omfattar får försäkringskassan, på ansökan av den

försäkrade, förklara förtidspensionen vilande under högst 24 månader. Därvid skall bestämmelserna i 14 § andra och tredje styckena tillämpas.

18 §

Ett beslut om vilandeförklaring enligt 16 eller 17 § skall upphävas om den försäkrade begär det.

Försäkringskassan får utan att den försäkrade har begärt det upphäva ett beslut om vilandeförklaring om den försäkrade insjuknar och beräknas bli långvarigt sjuk. Detsamma gäller om den försäkrade har vilande förtidspension enligt 16 § och helt eller delvis avbryter det arbetsförsök som legat till grund för beslutet om vilandeförklaring för att i stället uppbära föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning.

19 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om tillämpningen av 14–18 §§.

18 kap.

17 §⁵

En socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till

1. förtidspension,
2. särskild efterlevandepension,
3. handikappersättning,
4. vårdbidrag,

dock inte såvitt avser förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

Socialförsäkringsnämnden skall även avgöra ärenden om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Om ett ärende som avgjorts av

En socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till

1. förtidspension,
2. särskild efterlevandepension,
3. handikappersättning,
4. vårdbidrag,

dock inte såvitt avser förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

Socialförsäkringsnämnden skall även avgöra ärenden om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. när det samtidigt med pensionen utgetts sådan livränta som

⁵ Senaste lydelse 1998:87.

en socialförsäkringsnämnd överklagas, skall nämnden företräda den allmänna försäkringskassan om försäkringskassan skall föra det allmännas talan i målet. Nämnden får bemyndiga en tjänsteman vid försäkringskassan att företräda nämnden vid domstol.

Samordnats med pensionen enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Socialförsäkringsnämnden skall dessutom avgöra ärenden om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Prop. 1999/2000:4

Om ett ärende som avgjorts av en socialförsäkringsnämnd överklagas, skall nämnden företräda den allmänna försäkringskassan om försäkringskassan skall föra det allmännas talan i målet. Nämnden får bemyndiga en tjänsteman vid försäkringskassan att företräda nämnden vid domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 12 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap. 12 §¹

Ett beslut om livränta skall omprövas, om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet. Livränta för förfluten tid får dock inte minskas eller dras in.

Ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring skall också omfatta sådan livränta som enligt 6 kap. 1 § första stycket denna lag samordnats med pensionen.

För den tid under vilken en sådan vilandeförklaring gäller skall beslutas om livränta beräknad utifrån dels det livränteunderlag som legat till grund för bestämmande av livräntan före vilandeförklaringen, dels de inkomstförhållanden som råder under tiden med vilandeförklaring. Vid bestämmande av livränteunderlaget skall detta omräknas med hänsyn till de förändringar av prisbasbeloppet som skett sedan livräntan senast fastställdes.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

¹ Senaste lydelse 1993:331.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer

Härigenom föreskrivs att 1 och 5 §§ lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Bostadstillägg enligt denna lag lämnas till den som är bosatt i Sverige samt uppbär

1. ålderspension, förtidspension, omställningspension, eller särskild efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. hustrutillägg enligt lagen (1994:309) om hustrutillägg i vissa fall då make uppbär folkpension,
3. änkepension med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen om allmän försäkring, eller
4. pension enligt lagstiftningen i en stat som ingår i Europeiska unionen eller Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Bostadstillägg lämnas också till den vars förtidspension har vilandeförklarats enligt 16 kap. 16 § lagen om allmän försäkring.

Bostadstillägg lämnas inte till pensionär som enbart uppbär ålderspension för tid före den månad han fyller 65 år.

Särskilt bostadstillägg kan lämnas enligt 7 § till pensionär som uppbär bostadstillägg enligt denna lag.

Särskilt bostadstillägg kan lämnas enligt 7 § till pensionär som uppbär bostadstillägg enligt denna lag. *Särskilt bostadstillägg skall dock inte lämnas till den vars förtidspension helt har vilandeförklarats enligt 16 kap. 16 § lagen om allmän försäkring.*

5 §²

Storleken av bostadstillägg som lämnas är beroende av pensionärens årsinkomst. Med årsinkomst avses i denna lag den inkomst, för år räknat, som någon kan antas komma att erhålla under den närmaste tiden.

Som årsinkomst räknas inte

1. allmänt barnbidrag,
2. folkpension,

¹ Senaste lydelse 1995:1486.

² Senaste lydelse 1997:1313.

3. tilläggspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring till den del pensionen föranlett minskning av pensionstillskott enligt 3 § lagen (1969:205) om pensionstillskott eller av barntillägg enligt 9 kap. 1 § sista stycket lagen om allmän försäkring i detta lagrumms lydelse vid utgången av år 1989,

4. livränta som avses i 17 kap. 2 § lagen om allmän försäkring i vad den enligt samma lagrum avdragits från pension eller understöd som någon på grund av släktskap eller svågerlag kan vara föranledd att utge,

5. vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349) eller lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa,

6. studiehjälp och studiemedel enligt studiestödslagen,

7. för den vars förtidspension helt har vilandeförklarats enligt 16 kap. 16 § lagen om allmän försäkring, ett belopp som motsvarar ett för den försäkrade beräknat belopp av hel folkpension i form av förtidspension enligt lagen om allmän försäkring och pensions- tillskott till förtidspension enligt lagen om pensionstillskott.

8. socialbidrag,

9. bostadsbidrag enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag,

10. familjebidrag enligt familjebidragsförordningen (1991:1492),

12. ersättning som avses i lagen (1971:118) om skattefrihet för ersättning till neurosedynskadade.

Som årsinkomst skall inte heller räknas inkomst som är avsedd att vara en kostnadsersättning.

Avdrag från årsinkomsten får göras på sådant sätt som anges i 33 § 1 mom. kommunalskattelagen för kostnader som hänför sig till intäkt av tjänst i den mån sådan inkomst ingår i årsinkomsten samt för underhållsbidrag till före detta make i den utsträckning som anges i 46 § samma lag.

För den som uppbär partiell förtidspension skall vid inkomstberäkningen bortses från ett belopp som motsvarar skillnaden mellan

a) ett för den försäkrade beräknat belopp av hel förtidspension jämte däremot svarande pensionstillskott, beloppet i förekommande fall beräknat med beaktande av bestämmelserna i 17 kap. 2 § lagen om allmän försäkring och

b) den utgående förtidspensionen jämte pensionstillskott.

Värdet av naturaförmåner skall uppskattas efter regler som fastställs av regeringen.

Avkastning av förmögenhet skall anses utgöra fem procent av förmögenhetsvärdet för år räknat. Vid beräkning av förmögenhets avkastning skall dock denna höjas med tio procent av det belopp, varmed förmögenheten överstiger för den som är gift sextiotusen kronor, och för annan sjuttiofemtusen kronor. Vid beräkning av förmögenhet skall värdet av sådan privatbostadsfastighet eller privatbostad som avses i 5 § kom-

munalskattelagen och som utgör pensionärens permanentbostad inte beaktas. För pensionär som har sin bostad i särskild boendeform skall det samma gälla i fråga om värdet av privatbostadsfastighet eller privatbostad som utgör permanentbostad för pensionärens make.

I fråga om makar skall årsinkomsten för envar av dem beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda årsinkomst. Vid tillämpning av sjunde stycket skall i sådant fall värdet av förmögenhet beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda förmögenhet.

Årsinkomsten avrundas för envar pensionsberättigad till närmast hela tiotal kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

3 Ärendet och dess beredning

Det är regeringens uppfattning att socialförsäkringarna så långt som möjligt skall innehålla drivkrafter till arbete så att den enskilde stimuleras att arbeta framför att uppbära socialförsäkringsförmåner. Reglerna om förtidspension måste därför utformas så att de stimulerar till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv. Riksdagen har efter förslag av regeringen (prop. 1997/98:111, bet. 1997/98:SfU11, rskr. 1997/98:237) godkänt riktlinjer för förändrade regler för att skapa en sådan stimulans.

Frågan har sin bakgrund i att regeringen i januari 1997 beslutade om direktiv som gav en särskild utredare uppdraget att utforma ett nytt system för ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga (dir. 1997:9). Utredningen, som antog namnet Förtidspensionsutredningen, lämnade i november 1997 betänkandena Ohälsförsäkringen – Trygghet och aktivitet (SOU 1997:166) och Ohälsförsäkringen Övergångsbestämmelser (SOU 1997:189). Förslagen har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig hos Socialdepartementet (S97/7977/SF).

Socialdepartementets uppgift borde, enligt propositionen, vara att utarbeta förslag som innebär att reglerna om förtidspension stimulerar till återgång till arbetslivet. Reglerna borde därför utformas så att de tydligare än i dag ger utrymme för och uppmuntrar till att pröva på att återvända till arbetslivet och ett leva ett i övrigt aktivt liv. Samtidigt borde möjligheterna till omprövning av rätten till förtidspension finnas kvar.

Mot denna bakgrund föreslogs i promemorian Vilande förtidspension – stimulans till återgång i arbetslivet (Ds 1999:18), att reglerna om rätten till förtidspension ändras så att den som har förtidspension ges möjlighet att under viss tid arbeta, utan att rätten till förtidspension upphör. Reglerna föreslogs medge stor frihet för den förtidspensionerade att under ett första år pröva olika arbeten, utan att försäkringskassan omprövar rätten till förtidspension. Viss prövning förslås ske under de därpå följande två åren, om arbetet upphör och den försäkrade önskar få pensionen tillbaka. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissvaren finns redovisade i bilaga. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig hos Socialdepartementet (S1999/4170/SF).

Det är på grundval av promemorian och inkomna remissynpunkter som regeringen i denna proposition förelägger riksdagen förslag om vilande förtidspension.

4 Gällande regler

För rätt till förtidspension krävs enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) att den försäkrades arbetsförmåga, på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan, är nedsatt med minst en fjärdedel och att nedsättningen kan anses

varaktig. Kan nedsättningen inte anses varaktig men kan antas bli bestående under avsevärd tid, har den försäkrade rätt till sjukbidrag. Om arbetsförmågan är helt eller i det närmaste helt nedsatt, erhåller den försäkrade hel förtidspension eller sjukbidrag. En försäkrad vars arbetsförmåga inte är nedsatt i sådan grad, men är nedsatt med minst tre fjärdedelar, erhåller tre fjärdedels förtidspension. Är den försäkrades arbetsförmåga nedsatt i mindre grad, men med minst hälften, utges halv förtidspension. I övriga fall utges en fjärdedels förtidspension.

I sina allmänna råd – RFV rekommenderar, Allmänna råd 1998:16, Förtidspension enligt lagen om allmän försäkring (AFL). Bedömning av rätt till förtidspension eller sjukbidrag – rekommenderar Riksförsäkringsverket (RFV) att sjukbidrag beviljas, om det kan bedömas att arbetsförmågan är nedsatt ett år framåt men inte varaktigt, och att en arbetslivsinriktad rehabilitering inte är aktuell inom den närmaste tiden. Den omständigheten att medicinsk behandling eller medicinsk rehabilitering pågår, eller kan komma att behövas, utgör inte hinder för sjukbidrag. Förtidspension bör beviljas när ett mer definitivt medicinskt tillstånd har inträtt samt arbetslivsinriktade åtgärder inte bedöms bli aktuella.

Vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning skall, enligt AFL, beaktas den försäkrades förmåga att försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för den försäkrade. Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning skall göras i förhållande till ett heltidsarbete. Bedömningen skall vidare göras efter samma grunder, oavsett arten av den föreliggande nedsättningen av prestationsförmågan. Med inkomst av arbete likställs i skäligen omfattning värdet av hushållsarbete i hemmet. Om det finns särskilda skäl för det får vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning beaktas den försäkrades ålder samt den försäkrades bosättningsförhållanden, utbildning, tidigare verksamhet och andra liknande omständigheter.

I förarbetena till den aktuella lagstiftningen sägs att grundläggande i fråga om arbetsförmågebegreppet är att var och en som bedöms kunna klara av att försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som normalt förekommer på arbetsmarknaden skall anses ha full arbetsförmåga. Rätt till ersättning från försäkringen föreligger då inte. Bedömningen avser förmågan att utföra arbete. Kan den försäkrade inte få ett arbete, är han eller hon att anse som arbetslös. Det innebär att den försäkrades bibehållna arbetsförmåga inte enbart skall bedömas i förhållande till de arbeten som finns direkt tillgängliga. Andra arbeten än sådana normalt förekommande på arbetsmarknaden skall däremot bara beaktas, om de finns faktiskt tillgängliga för den försäkrade (prop. 1996/97:28, s. 18 och 27).

Efterkontroll och utredning

Den 1 oktober 1995 infördes nya regler i AFL i avsikt att förtydliga regelsystemet samt förbättra beslutsunderlaget vid beslut om förtidspension och sjukpenning. En bestämmelse infördes som angav att försäkringskassan, i samband med beslut om förtidspension, skall bedöma om förnyad utredning av arbetsförmågan skall göras efter viss tid. RFV re-

kommenderar i sina allmänna råd att det framgår av beslutsmeddelande om försäkringskassan, i samband med beslutet om förtidspension, har bedömt att förnyad utredning av arbetsförmågan skall göras efter en viss tid. Försäkringskassan kan också, enligt 7 kap. 3 b § AFL, under tid som pension utges när det anses nödvändigt för att bedöma om rätt till förtidspension föreligger, begära att den försäkrade genomgår undersökning av viss läkare eller genomgår annan utredning såsom arbetsprövning eller arbetsträning för bedömning av den försäkrades medicinska tillstånd, arbetsförmågan och behovet av och möjligheterna till rehabilitering.

Nedsättning/indragning av förtidspension

I 16 kap. 7 § AFL sägs att om arbetsförmågan väsentligt förbättrats för försäkrad som uppbär förtidspension, skall pensionen dras in eller minskas med hänsyn till förbättringen.

Den som uppbär förtidspension är enligt 16 kap. 8 § AFL skyldig att, om hans eller hennes arbetsförmåga väsentligt förbättrats, utan oskäligt dröjsmål göra anmälan om detta till försäkringskassan. Om den försäkrade utan giltigt skäl underlåter att göra anmälan får pensionen dras in för viss tid eller tills vidare.

Om en försäkrad utan giltig anledning vägrar att genomgå sådan behandling, utredning eller rehabilitering som föreskrivs i AFL, får förtidspension helt eller tills vidare förvägras honom eller henne under förutsättning att han eller hon har informerats om denna påföljd. Om någon som är berättigad till ersättning enligt AFL inte lämnar uppgifter eller vägrar att ta emot besök, i enlighet med vad som anges i AFL, får ersättningen dras in eller sättas ned om omständigheterna motiverar det (20 kap. 3 § AFL).

Vad gäller omprövning av livränta enligt lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF) sägs i 4 kap. 12 § att ett beslut om livränta skall omprövas, om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet. Livräntan för förfluten tid får dock inte minskas eller dras in.

Förenklat ansökningsförfarande s.k. vilande förtidspension

Enligt kungörelsen (1962:394) med vissa bestämmelser rörande ansökan om pension enligt lagen om allmän försäkring, m.m., finns möjlighet för den som börjar förvärvsarbete och får sin förtidspension eller sitt sjukbidrag indragen eller minskad efter ett förenklat ansökningsförfarande inom fem år återfå pensionen, s.k. vilande förtidspension. Syftet är att stimulera personer med förtidspension eller sjukbidrag att göra arbetsförsök som ett led i rehabiliteringen. Reglerna har funnits sedan 1970-talets början och ändrades år 1990 från två till fem år, tidigare (från 1982) hade tidsgränsen varit två år (dessförinnan tre år). När reglerna infördes var det i syfte att underlätta för äldre personer med förtidspension att komma ut i arbetslivet. När reglerna ändrades år 1982 var syftet att stimulera främst unga arbetshandikappade.

Reglerna om s.k. vilande förtidspension innebär att den som fått sin förtidspension eller sitt sjukbidrag indraget på grund av att han eller hon

börjat förvärvsarbete kan ansöka om att förmånen åter skall betalas ut utan att nytt läkarutlåtande lämnas in. Detta kan ske under förutsättning att

- ansökan görs inom fem år fr.o.m. den månad som pensionen drogs in eller minskades,
- det förvärvsarbete som beslutet om indragning eller minskning grundades på har upphört, och
- ansökan avser förmån av högst motsvarande grad och beräknad på grundval av samma pensionspoängtal som gällde för den pension som den försäkrade uppbar vid tidpunkten för indragningen eller minskningen.

I praktiken innebär reglerna om s.k. vilande förtidspension att beslut om att få ha pensionen vilande inte fattas av försäkringskassan i samband med indragningen eller minskningen. Att en person har haft vilande pension visar sig först då han eller hon, efter förenklat ansökningsförfarande och försäkringskassans prövning om förutsättningarna för rätt till förtidspension är uppfyllda, återfår förtidspensionen.

5 Allmänna överväganden och utgångspunkter för förslaget

I propositionen Reformerad förtidspension, m.m. (prop. 1997/98:111) konstaterade regeringen att gällande regler i vissa fall kan medföra att förtidspensionärer avstår från att arbeta eller i övrigt aktivera sig, eller i vart fall från att öppna för sådan aktivitet, för att inte riskera omprövning av rätten till pension. Regeringen ansåg också att det råder stor osäkerhet om i vilken omfattning förtidspensionärer kan delta i exempelvis ideellt och politiskt arbete utan att det påverkar förtidspensionen. Att inte människor så långt det är möjligt vågar ta tillvara en eventuell arbetsförmåga strider mot strävandena att stärka arbetslinjen. Det ligger ett stort värde i att förtidspensionerade kan engagera sig i ideellt och politiskt arbete trots en nedsatt arbetsförmåga. Reglerna om förtidspension borde därför utformas så att de stimulerar till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv.

Efter förslag i nämnda proposition har reglerna genom beslut av riksdagen fr.o.m. den 1 januari 1999 ändrats så att möjligheterna ökat för den som uppbar hel förtidspension att samtidigt utföra visst arbete, ha uppdrag etc. genom att begreppet "helt nedsatt arbetsförmåga" bytts till "helt eller i det närmaste helt nedsatt arbetsförmåga". I propositionen sägs att, även om en individ kan anses ha en återstående arbetsförmåga av mycket liten omfattning, måste hänsyn tas till de reella möjligheterna att utföra förvärvsarbete med en sådan marginell arbetsförmåga. Genom att det formella kravet för rätt till hel förtidspension är att arbetsförmågan är helt eller i det närmaste helt nedsatt, finns det numera en möjlighet att utnyttja en liten återstående arbetsförmåga i t.ex. ideellt eller politiskt arbete utan att rätten till hel förtidspension ifrågasätts.

I sina allmänna råd har RFV rekommenderat att försäkringskassan vid sin bedömning av om den försäkrade trots viss begränsad arbetsförmåga är berättigad till hel förmån skall beakta följande. Utgångspunkten för arbetstiden bör vara ett heltidsarbete i den sysselsättning, det uppdrag eller det förvärvsarbete den försäkrade kan utföra. Arbetstiden bör inte överstiga cirka en åttondel av den normala arbetstiden. Arbetsinkomst som inte överstiger cirka en åttondel av den normala inkomsten vid arbete på heltid i den sysselsättning, det uppdrag eller det förvärvsarbete den försäkrade kan utföra bör i regel inte påverka rätten till hel förmån. RFV rekommenderar också att försäkringskassan vid bedömning av arbetsförmågan bortser från aktiviteter som kan jämföras med sådana fritidsaktiviteter som en yrkesverksam person i normalfallet utför på sin fritid. Deltagande i föreningsliv eller kursverksamhet m.m. som motsvarar vad en yrkesverksam person vanligen utför på sin fritid bör därför inte beaktas vid bedömning av arbetsförmågan. Rätten till pension påverkas däremot av om den försäkrades aktiviteter motsvarar sådana arbetsinsatser som vanligen utförs av förvärvsarbetande.

Genom ovanstående regeländring har många av de situationer när reglerna kunde verka hämmande på den försäkrades vilja att aktivera sig i mindre omfattande arbete eller uppdrag fått sin lösning.

En grundläggande förutsättning för att förtidspension skall beviljas är att alla möjligheter till försörjning genom eget arbete har uttömts. Utgångspunkten är att stimulans till återgång i arbete och rehabilitering skall sättas in så tidigt som möjligt vid en sjukskrivning. Den som har förutsättningar för det bör finna en möjlighet att fortsätta att försörja sig genom arbete eller få hjälp med det. Först därefter blir det aktuellt att pröva rätten till förtidspension. Med de strängare reglerna för bedömning av förtidspension som gäller sedan en tid tillbaka bör det i princip inte bli någon förtidspensionär med hel förtidspension som har arbetsförmåga utöver vad som ryms inom en åttondel, enligt vad som ovan beskrivs, vid tidpunkten när pension beviljas. Efter en tid kan emellertid förhållandena ha förändrats. För att en försäkrad som uppbär förtidspension skall gå ut i arbetslivet igen krävs att en möjlighet till lämpligt arbete yppar sig. Det krävs också att den försäkrade skall våga ta chansen, även om det inte är helt säkert att den arbetsförmåga han eller hon anser sig ha håller för arbetslivets krav på litet längre sikt. Försäkringens regler bör därför utformas så att försäkringen på bästa sätt stimulerar och stödjer förtidspensionärer att våga ta arbete eller att i alla fall våga pröva sin förmåga. Reglerna bör erbjuda ekonomisk trygghet medan den försäkrade prövar sig fram till ett lämpligt arbete. Arbetsgivarnas möjligheter att anställa en förtidspensionerad bör också underlättas genom att inte alltför många olika särregleringar skapas för gruppen förtidspensionärer.

Flera av de remissinstanser som yttrade sig över Förtidspensionsutredningens förslag var positiva till att under vissa förutsättningar låta dem som har förtidspension arbeta, utan att pensionen dras in. Dessa remissinstanser ansåg dock att möjligheten att ompröva rätten till förtidspension borde finnas kvar om arbetsförmågan varaktigt återfås eller förbättras, eftersom det annars finns risk för att systemets legitimitet går förlorad.

Regeringen, kan efter remissbehandlingen av departementspromemorian Vilande förtidspension – stimulans till återgång i arbetslivet, konstatera att nästan samtliga remissinstanser ställer sig övervägande positiva till huvudlinjerna i denna. Några, t.ex. Arbetsgivarverket, Svenska Arbetsgivarförbundet och Sveriges Industriförbund är dock starkt kritiska mot eller avvisar de bärande principerna i förslaget. Med anledning härav vill regeringen understryka att förslagets egentliga syfte är att stimulera förtidspensionärer att pröva sin arbetsförmåga utan att rätten till förtidspension riskeras. Genom att göra det möjligt att arbeta med vilande förtidspension blir dessa förtidspensionärer berättigade till sociala förmåner som vanliga förvärvsarbetande, samtidigt som det uppkommer vinster för socialförsäkringen och därmed för samhället i stort. Att försöka få in fler förtidspensionärer på arbetsmarknaden skall också ses som ett litet men betydelsefullt led i att uppnå regeringens sysselsättningsmål om att 80 procent av befolkningen i åldrarna 20–64 år skall ha arbete år 2004. Det är därför angeläget att socialförsäkringsadministrationen informerar om möjligheterna att få vilande förtidspension. För den enskilde förtidspensionären är ett förvärvsarbete, också av begränsad omfattning positivt inte minst av sociala skäl och kan dessutom leda till en allmänt sett bättre livs- och hälsosituation. För samhället kan detta medföra att denna grupp kan minska sitt behov av t.ex. hälso- och sjukvård och läkemedel.

Regeringen vill i anslutning här till även understryka att det är ytterst angeläget att parterna på arbetsmarknaden tar sitt ansvar för att det föreslagna systemet med vilande förtidspension i praktiken inte motverkas, t.ex. genom att de avtal som träffas försvårar eller hindrar personer som har en begränsad arbetsförmåga att komma ut på arbetsmarknaden.

Östersunds kommun, som i stort instämmer i förslaget, framhåller dock att förslaget knappast innebär några möjligheter för personer som aldrig har haft ett förvärvsarbete, t.ex. många personer som omfattas av LSS. Kommunen förordar därför en särskild försöksverksamhet för sådana personer. Regeringen har förståelse för vad kommunen anfört men är inte nu beredd att ta ställning till kommunens förslag.

När det gäller detaljutformningen av reglerna för vilande förtidspension framför remissinstanserna ett betydande antal synpunkter av skiftande slag på förslagen i promemorian. De viktigaste av dessa redovisas och kommenteras under respektive avsnitt.

6.1 Rätten till vilande förtidspension

Regeringens förslag: En försäkrad som uppburit förtidspension i minst ett år och anmäler till försäkringskassan att han eller hon avser att börja förvärvsarbete skall, efter ansökan, kunna få behålla förtidspensionen under högst tre månader under en tolvmånadersperiod, samtidigt som personen i fråga prövar att arbeta. Om den försäkrade fortsätter att arbeta därefter skall denne kunna få förtidspensionen förklarad vilande till den del han eller hon arbetar och utnyttjar arbetsförmåga som förutsattes inte föreligga när pensionen beviljades. Under en tid om totalt tolv kalendermånader, kan den försäkrade pröva att arbeta utan att förlora rätten att få tillbaka pensionen. Förtidspension som har förklarats vilande skall inte betalas ut för den tid som vilandeförklaringen avser. Pensionen skall kunna vara vilande helt, till tre fjärdedelar, halvt eller till en fjärdedel.

Efter de första tolv månaderna av förvärvsarbete skall den försäkrade kunna ha förtidspensionen vilande under ytterligare 24 kalendermånader. Under den tiden upphör inte det ursprungliga beslutet om rätt till pension. Om den försäkrade under denna tid anmäler att han eller hon åter önskar få pensionen utbetalad helt eller delvis skall det emellertid vara möjligt att efter prövning minska eller dra in pensionen i de fall utredning visar att personens arbetsförmåga väsentligt har förbättrats. Prövning av den fortsatta rätten till förtidspension skall också göras när beslutet om vilande förtidspension löper ut.

En försäkrad som uppbär sjukbidrag skall kunna ha sjukbidraget vilande efter det första året med sjukbidrag under den tid som återstår av den beviljade tiden för sjukbidraget.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Arbetsgivarverket*, *Svenska Arbetsgivarförbundet* och *Sveriges Industriförbund* avstyrker eller är starkt kritiska till huvudlinjerna i den föreslagna modellen. Det gäller förslaget att kunna arbeta ett år utan att rätten till förtidspension påverkas samt att under tre månader kunna uppbära hel förtidspension samtidigt med inkomst av förvärvsarbete. *Kammarrätten i Stockholm*, *Privattjänstemannakartellen (PTK)* och *Riksförbundet PensionärsGemenskap* ställer sig negativa eller tveksamma till att den försäkrade under tre månader skall kunna förvärvsarbete och samtidigt uppbära förtidspension utan att denna minskas med hänsyn till förvärvsarbetet. *SACO* framhåller att det inte förefaller orimligt med krav på samordning med lön eller pension eller att minska tremånadersperioden *Riksförbundet för Social och Mental hälsa* anser att förslaget inte är tillräckligt långtgående och förordar Förtidspensionsutredningens förslag att låta förtidspensionen reduceras med 80 procent av arbetsinkomsten. *Kammarrätten i Stockholm*, *Riksförsäkringsverket (RFV)*, *PTK* och *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)* anser att inte försäkringskassan utan endast den försäkrade själv skall kunna ha

möjlighet att begränsa tremånadersperioden då pension och lön utbetalas samtidigt. *Socialstyrelsen, Handikappförbundens Samarbetsorgan (HSO)* och *De Handikappades Riksförbund* anser däremot att den föreslagna tremånadersperioden är för kort och anser att möjlighet bör kunna finnas till en förlängning av denna i vissa fall, t.ex. för vissa psykiskt funktionshindrade som kan behöva längre tid för att pröva sin arbetsförmåga för att få arbetsplatsen handikappanpassad, dvs. få den att praktiskt fungera. *LO* anser att det i osäkra fall bör finnas möjlighet till förlängning av den föreslagna prøvotiden på tolv månader med vilande förtidspension. *Riksförbundet PensionärsGemenskap* ifrågasätter varför det skall krävas att en försäkrad uppburit förtidspension i minst ett år för rätt till vilande förtidspension, eftersom de flesta som beviljats sådan har bakom sig en längre tid med sjukersättning eller t.o.m. sjukbidrag. Förbundet anser dessutom att en försäkrad skall kunna ha sin pension vilande under en tid av tre år med bibehållen rätt att under denna tid återfå förtidspensionen varför någon uppdelning av av de föreslagna tre åren inte anses erforderlig. *RFV* anser att det avgörande för beslutet om vilande förtidspension bör vara att tolv månader gått sedan den dag kassans beslut om förtidspension meddelats. Verket motiverar detta med att personer som själva ansökt om förtidspension och personer där pensionsprövningen skett på kassans initiativ bör behandlas lika.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen konstaterar att flertalet remissinstanser i huvudsak är positiva till de grundläggande principerna bakom förslaget om vilande förtidspension vilka ytterst syftar till att ge förtidspensionärer möjlighet att våga använda en eventuell arbetsförmåga. Det är angeläget att regelsystemet innehåller drivkrafter till arbete så att den enskilde stimuleras att i möjligaste mån arbeta framför att uppbära socialförsäkringsförmåner och därmed stärka arbetslinjen. Det är också viktigt, som flera remissinstanser har framhållit, att reglerna är enkla och att lätta att tillämpa på ett enhetligt sätt och att detta skall gälla inte bara inom socialförsäkringen utan även kopplingen till arbetsmarknaden. Regeringen anser att det framlagda förslaget ligger väl i linje med dessa olika strävanden och delar således inte de principiella invändningar som framförs från främst arbetsgivarorganisationerna om att förslaget bl.a. skulle vara för fördelaktigt för de förtidspensionärer som vill pröva att arbeta.

Förslaget om vilande förtidspension för alla som uppbär förtidspension skiljer sig från Förtidspensionsutredningens förslag om avräkningsmodell för dem som har anställning. Strävan har varit att finna ett system som gör att den som har förtidspension vågar pröva att gå ut i arbetslivet, samtidigt som systemets legitimitet inte urholkas. Det bör vara ett system som är lätt för den enskilde att förstå och att se konsekvenserna av. Regeringen anser att ett viktigt skäl för att inte välja en avräkningsmodell är att den som prövat att arbeta kan bli återbetalningsskyldig vid avstämning mot taxerad inkomst året efter. Det kan vara svårt att exakt förutse inkomstens storlek så att rätt belopp avräknas. Det finns därför en risk att det blir fråga om återkrav när arbetet avslutats och den försäkrade endast har förtidspension som försörjning. En viktigt aspekt som framkommit i remissinstansernas synpunkter är att reglerna som tillåter förtidspensionärer att arbeta inte får

upplevas som stötande och undergräva legitimiteten för försäkringen. Ett system med vilande förtidspension bedöms kunna ge den försäkrade stimulans till att börja arbeta, eftersom det under lång tid kan ske utan att pensionen påverkas. Den försäkrade riskerar således inte att stå utan försörjning efter arbetsförsöket. Det är också ett system som är relativt enkelt att administrera och som harmonierar med reglerna för förtidspensionen i övrigt, liksom med andra regler i socialförsäkringen. Det är också en fördel att vilande förtidspension kan användas av alla som uppbär förtidspension och vill börja arbeta. När det gäller avräkningsmodellen var det också förtidspensionsutredningens bedömning att en sådan var alltför svår att tillämpa på den som har annan förvärvsform än anställning och en vilandemodell blev därför enligt utredningen nödvändig att ha parallellt för andra än anställda.

Regeringens förslag innebär att när någon som har haft förtidspension i minst ett år anmäler till försäkringskassan att han eller hon avser att börja förvärvsarbete, skall kassan kunna besluta att den försäkrade får behålla förtidspensionen högst tre månader samtidigt som han eller hon förvärvsarbetar. Om arbetet fungerar och den försäkrade avser att fortsätta att arbeta föreslås att pensionen görs vilande under de följande nio månaderna, eller den tid som återstår av tolv kalendermånader. Den försäkrade har då stora möjligheter att pröva vad han eller hon i längden förmår, samtidigt som rätten att få tillbaka pensionen när han eller hon begär det finns. Efter dessa första tolv månader får den försäkrade ha pensionen vilande i ytterligare 24 kalendermånader, men prövning sker då av den fortsatta rätten till förtidspension om den försäkrade begär att få pensionen tillbaka.

När en ansökan om förtidspension prövas, görs en bedömning av om den försäkrades arbetsförmåga är nedsatt varaktigt eller för avsevärd tid. Beslutet om förtidspension eller sjukbidrag innebär att den försäkrade har bedömts ha sin arbetsförmåga nedsatt i minst ett år framåt. Av detta följer att det inte bedöms vara motiverat att pröva om det föreligger någon arbetsförmåga inom systemet med vilande förtidspension under det första året som den försäkrade uppbär pension. Om arbetsförmågan däremot förbättras efter denna tid och den försäkrade önskar pröva att arbeta, bör han eller hon kunna få behålla pensionen en kortare tid och pröva om och i vilken omfattning han eller hon klarar att arbeta. En lämplig prövoperiod bedöms vara högst tre månader. Om försöket avbryts och flera försök görs, bör den försäkrade kunna få behålla pensionen samtidigt med att arbete utförs under högst tre månader under en period om tolv månader. Försäkringskassan bör under tiden som den försäkrade arbetar följa upp hur arbetet eller arbetsförsöket utfaller.

Det är enligt regeringens uppfattning rimligt att även den som har sjukbidrag skall kunna börja förvärvsarbete. Det bör vara möjligt att behålla sjukbidraget under högst tre månader under en tolv månadersperiod medan den försäkrade arbetar på samma sätt som gäller vid förtidspension. Efter det första året med sjukbidrag, och under den tid som återstår av den beviljade tiden för sjukbidraget, bör möjlighet till vilandeförklaring finnas. För den som uppbär sjukbidrag bör det vara värdefullt att få möjlighet att pröva arbete för att övergången till arbete, när tiden för

sjukbidrag löper ut, skall kunna ske på ett smidigt sätt. Den som uppbär sjukbidrag har i många fall sin anställning kvar och kan därför t.ex. pröva arbete hos sin arbetsgivare igen.

För att någon som uppbär förtidspension skall kunna komma ut i arbetslivet igen, kan olika arbetsmarknadsåtgärder bli aktuella som ett led i rehabiliteringen. Det är enligt regeringen naturligt att sådana åtgärder även fortsättningsvis diskuteras och planeras tillsammans med försäkringskassan. Enligt nuvarande regler gäller att utbildningsbidrag som den försäkrade får under tiden för åtgärderna samordnas med förtidspensionen. Så länge arbetslivsinriktade rehabiliteringsåtgärder pågår torde det inte bli fråga om vilande förtidspension. Den möjligheten bör finnas först när den försäkrade efter att ha deltagit i arbetsmarknadsåtgärder påbörjar ett förvärvsarbete.

Några remissinstanser har framhållit att promemorian saknar en redovisning av vad som gäller när en person med förtidspension vill ha sin förtidspension vilande för att pröva arbete utomlands. Regeringen vill därför framhålla att om ett sådant arbete utförs inom EU blir bestämmelserna i förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen tillämpliga. Dessa bestämmelser bedöms inte utgöra något hinder.

Första året med vilande förtidspension

Om en försäkrad under en period om högst tre månader har prövat att arbeta utan att förtidspensionen har reducerats och avser att fortsätta att arbeta, föreslås att det skall finnas möjlighet att få pensionen vilandeförklarad. Pensionen skall beslutas vara vilande under resterande delen av det första året, dvs. i normalfallet nio månader, motsvarande den del den försäkrade arbetar och utnyttjar den arbetsförmåga som inte bedömdes finnas när förtidspension beviljades. Pensionen skall kunna vara vilande helt, till tre fjärdedelar, halvt eller till en fjärdedel. Den totala tiden som den försäkrade får pröva att arbeta, utan att rätten till pension påverkas, blir då tolv kalendermånader, inklusive de högst tre månader som den försäkrade också kan få behålla pensionen.

Att pensionen görs vilande innebär att det ursprungliga beslutet om rätten till förtidspension gäller, men att beslut fattas att inte betala ut den del av pensionen som motsvarar omfattningen av den försäkrades arbete. Syftet med förslaget om viss provotid, utan att rätten till pensionen påverkas, är att ge den försäkrade möjlighet att med stor flexibilitet arbeta i den utsträckning han eller hon kan och önskar. När den försäkrade inte längre arbetar, föreslås att han eller hon skall ha rätt att under det första året få tillbaka pensionen till ursprunglig omfattning utan särskild prövning. På så vis har den försäkrade ekonomisk trygghet om arbetsförsöket inte skulle lyckas. Det bör medföra att förtidspensionärer, i högre omfattning än hittills, kan pröva om förvärvsarbete är möjligt, vilket arbete som skulle vara lämpligt och i vilken omfattning det medicinska tillståndet medger arbete.

Den som förvärvsarbetat en period men avbryter arbetet på grund av sjukdom och efter ytterligare ett antal månader vill pröva igen bör ha möjlighet till det. En ny period med bibehållen utbetalning i högst tre månader kan då påbörjas. Den försäkrade bör dock kunna få sammanlagt högst tre månader med bibehållen förtidspension under en tolvmånadersperiod. Regeringens vill i anslutning härtill ånyo understryka att dessa tre månader bedöms vara nödvändiga för att den försäkrade på olika sätt skall kunna ha viss tid att bedöma om arbetet är sådant att han eller hon klarar det samt att det gör att övergången från pensionsutbetalning till lön eller motsvarande fungerar bättre från administrativ synpunkt.

Till skillnad från vad några remissinstanser anser gör regeringen också den bedömningen att det i vissa speciella situationer skall vara möjligt för försäkringskassan att pröva om den försäkrade alltid behöver tre månaders utbetalning av förtidspension, samtidigt med lön eller motsvarande, när han eller hon börjar att arbeta. Om det t.ex. är fråga om ett arbete den försäkrade tidigare utfört, bör det vara möjligt att på kortare tid än tre månader få en uppfattning om hur arbetet fungerar och i vilken omfattning det i fortsättningen skall utföras. I ett sådant fall skulle därför prövotiden kunna vara kortare än tre månader.

Andra och tredje året med vilande förtidspension

När slutet av det första året med vilande förtidspension börjar närma sig, ankommer det på den försäkrade att informera försäkringskassan om hur han eller hon har arbetat och anmäla hur han eller hon kommer att göra i framtiden. Om den försäkrade avser att fortsätta att arbeta, föreslås att pensionen skall kunna vara vilande i ytterligare två år. Försäkringskassan får med anledning av de uppgifter den försäkrade lämnar, och eventuell ytterligare utredning som kan behövas, fatta beslut om hur stor del av pensionen som skall vara vilande och hur stor del som skall betalas ut. Genom vilande förtidspension är den försäkrade garanterad att återfå sin pension på tidigare nivå om den försäkrade på grund av sin sjukdom inte längre klarar att arbeta. Under de två åren ankommer det på den försäkrade att anmäla till försäkringskassan om arbetsförhållandena ändras.

Det andra och tredje året, när den försäkrade har förtidspensionen helt eller delvis vilande, är reglerna annorlunda än under första året. Under det första året har den försäkrade stor frihet att pröva vad han eller hon klarar när det gäller förvärvsarbete. Full trygghet finns också att få tillbaka förtidspensionen om han eller hon så önskar. Under det andra och tredje året bör dock försäkringskassan göra en prövning innan den vilande pensionen åter betalas ut delvis eller helt i enlighet med det ursprungliga beslutet. En sådan bedömning ligger i linje med regeringens tidigare uttalande (prop. 1997/98:111) att rätten till ersättning skall prövas då den försäkrade regelbundet och under en längre tid uppvisat arbetsförmåga. Eftersom det ursprungliga beslutet om förtidspension ligger kvar under tiden som pensionen är vilande, skall prövningen ske på samma sätt som när omprövning av beslutad förtidspension görs enligt nuvarande regler, dvs. minskning eller indragning av pensionen görs endast om väsentligt förbättrad arbetsförmåga bedöms ha uppkommit. Den nu föreslagna

vilandeförklaringen av förtidspension skiljer sig därmed från nuvarande system med förenklat ansökningsförfarande, s.k. vilande förtidspension, i vilket den försäkrade måste göra en ny ansökan om förtidspension och visa att arbetsförmågan är nedsatt.

Den prövning som föreslås innebär att orsaken till att den försäkrade slutat arbeta skall utredas. Prövning av pensionsrätten skall göras i förhållande till det ursprungliga beslutet, dvs. försäkringskassan skall pröva om en väsentlig förändring har inträffat sedan den försäkrade ursprungligen beviljades pensionen. Utredning med den försäkrade, arbetsgivaren och begäran om nytt läkarutlåtande kan bli aktuellt och kan ske i enlighet med nuvarande bestämmelser i 7 kap. 3 b § AFL. (Se vidare under avsnitt 7).

Skälen till att en försäkrad som arbetat en tid slutar kan vara flera. En anledning kan vara att den försäkrade av medicinska skäl i längden inte klarar av att arbeta. I ett sådant fall är det naturligt att förtidspensionen fortsätter att utbetalas till den försäkrade, eftersom ingen förbättring av arbetsförmågan har inträtt. Detsamma gäller om det rör sig om ett speciellt anpassat arbete t.ex. skyddad anställning eller lönebidragsanställning för den försäkrade och detta arbete inte längre finns tillgängligt. I andra fall kan det finnas skäl att ompröva rätten till förtidspension. Det gäller t.ex. när en försäkrad som arbetat på halvtid i normalt förekommande arbete, och haft hel förtidspension vilande till hälften i två och ett halvt år, slutar arbetet trots att han eller hon klarat att regelbundet och utan nämnvärd frånvaro arbeta med samma arbetsuppgifter som övriga på arbetsplatsen. Om utredning visar att orsaken till att den försäkrade slutar t.ex. är att han eller hon inte längre trivs eller att arbetsgivaren måste dra ned på sin verksamhet, kan den försäkrade bedömas ha visat att han eller hon klarar ett normalt förekommande arbete på arbetsmarknaden på halvtid. Den försäkrade kan då bedömas ha fått en så väsentlig förbättring av sin arbetsförmåga att han eller hon har rätt till endast halv förtidspension i fortsättningen.

Vilande förtidspension efter tre år

När förtidspension varit vilande i tre år föreslås att möjligheten att arbeta med bibehållen rätt till förtidspension skall upphöra. Prövning av rätten till fortsatt förtidspension skall då ske, om den försäkrade fortfarande arbetar som tidigare eller förändrar sin arbetsinsats i samband med att treårsperioden är till ända. För den som en period haft förtidspension, och som åter kommit ut i arbetslivet, kan det naturligtvis kännas tryggt att veta att pensionen finns som en garanti i bakgrunden under en betydligt längre tid än tre år. Så länge arbetet pågår, efter prövoperioden om sammanlagt tre år med vilande pension, kan den försäkrades situation dock jämföras med den för övriga förvärvsarbetande. Tre år i arbete bedöms av regeringen vara en tillräckligt lång period för den försäkrade att hinna bilda sig en uppfattning om vilket arbete han eller hon klarar och i vilken omfattning. Om det visar sig att den försäkrade senare på grund av sin sjukdom inte längre klarar av att arbeta, finns möjligheten att ansöka om och att på nytt beviljas förtidspension. Till detta kan också läggas att det

för den som arbetat en längre period eventuellt kan vara ekonomiskt fördelaktigt att få sin förtidspension beräknad med hänsyn till inkomsten under de arbetade åren jämfört med att, som vid vilande förtidspension, få pensionen enligt den ursprungliga beräkningsgrunden.

6.2 Helt eller delvis vilande förtidspension

Regeringens bedömning: Den försäkrades uppgifter om vilket arbete han eller hon faktiskt skall utföra skall vara vägledande för hur stor del av pensionen som skall förklaras vilande.

Promorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Riksförsäkringsverket (RFV) anser att beslut om helt eller delvis vilande förtidspension bör fattas av försäkringskassan utifrån reglerna om minskning och indragning av pension. Verket anser att om den försäkrades önskemål om grad av vilande förtidspension blir styrande för kassans beslut kan grunderna både för att bevilja förtidspension och att minska eller dra in den helt förbigås vilket inte vore bra för systemets legitimitet. Vidare anser verket att det inte är rimligt att en person som ansöker om vilande förtidspension bedöms hårdare än en person som börjar arbeta utan att anmäla detta till försäkringskassan. Det grundläggande vid bedömningen av om en försäkrad skall få sin ansökan om vilande förtidspension beviljad helt eller delvis bör enligt RFV vara att den försäkrade kommer att utföra arbete, varför det krävs reglering i AFL om vad som skall anses som arbete. Det innebär att krav läggs på den försäkrade att visa att han eller hon kommer att utföra arbete med eller utan anställning som egen företagare eller som uppdragstagare.

Skälen för regeringens bedömning: Eftersom syftet är att den försäkrade skall våga pröva att arbeta för att se om han eller hon återfått arbetsförmåga skall, enligt regeringens uppfattning, den del av pensionen som görs vilande svara mot det arbete den försäkrade faktiskt utför. När bedömning sker av hur stor del av förtidspensionen som skall göras vilande, skall den således göras utifrån bedömning av den försäkrades arbetsförmåga i det arbete som finns tillgängligt för honom eller henne och som faktiskt utförs. De regler som gäller vid nybeviljande av förtidspension och som innebär att vid bedömningen skall beaktas den försäkrades förmåga att försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden, eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för den försäkrade, är därför enligt regeringens mening inte tillämpliga.

För den som avser att bedriva egen näringsverksamhet kan det vara svårt att uppskatta omfattningen av arbetsinsatsen, prestationen m.m. Även när en sådan försäkrad ansöker om partiell förtidspension, och avser att arbeta i den egna verksamheten till viss del, uppkommer svårigheter att bestämma graden av arbetsinsats. Genom att den försäkrade under viss tid får pröva att arbeta utan att pensionen alls påverkas bör dock bedömningen underlättas. Bedömning av förvärvsarbetets omfattning får

sedan göras på liknande sätt som vid partiell förtidspension för egenföretagare. Prop. 1999/2000:4

För den som har hel förtidspension innebär bedömningen också att hänsyn först skall tas till om den försäkrades arbete ryms inom vad som kan utföras utan att pensionen alls påverkas, dvs. omfattar högst en åttodel.

Regeringen utgår från att en diskussion sker mellan försäkringskassan och den försäkrade som avser att ansöka om vilande förtidspension. Det ankommer på den försäkrade att uppge omfattningen på förvärvsarbetet, inkomsten m.m. så att graden av vilande förtidspension kan fastställas. Skulle det visa sig att arbete utförs i större utsträckning än vad den försäkrade uppgivit får reglerna om nedsättning och indragning av förtidspension tillämpas. (Se avsnitt 7).

6.3 Ansökan och beslut

Regeringens förslag: Den som avser att börja förvärvsarbete och önskar få sin förtidspension vilande i motsvarande mån skall ansöka om det.

Beslut om vilande förtidspension, dvs. att förtidspensionen inte skall betalas ut, skall fattas av försäkringskassan. Detsamma skall gälla beslut om utbetalning när beslut om vilande förtidspension skall upphävas eller upphöra. Försäkringskassas socialförsäkringsnämnd (SFN) skall fatta beslut om minskning eller indragning av förtidspension när sådan prövning skall ske sedan beslut om vilande förtidspension har löpt ut eller upphävts under andra eller tredje året.

I de fall den försäkrade har arbetsskadelivränta som är samordnad med förtidspensionen skall beslut fattas av SFN när det gäller vilande-förklaring av förtidspension och upphävande av sådant beslut.

Beslutet om vilande förtidspension skall upphävas om den försäkrade begär det.

Försäkringskassan skall i vissa fall ha möjlighet att upphäva beslutet om vilande förtidspension utan att den försäkrade begär det.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Riksförsäkringsverket (RFV)* anser att beslut om att inte bevilja vilande förtidspension helt enligt den försäkrades önskemål bör fattas av Socialförsäkringsnämnd och beslut av tjänsteman bör kunna fattas endast i de fall försäkrad får ett beslut helt i enlighet med sin ansökan. Vidare anser verket att försäkringskassan också bör ha skyldighet att kontakta den försäkrade för den händelse denne inte hört av sig till kassan med önskemål om fortsatt vilande förtidspension efter den inledande tolv månadersperioden, eftersom det är viktigt att i tid klarlägga den försäkrades planer inför år två och tre. En sådan reglering saknas enligt RFV som anser att grunderna för indragning av vilande förtidspension i denna situation bör lagregleras. Även reglerna om anmälningsskyldighet bör enligt RFV förtydligas genom ett tillägg om att en ansökan om vilande förtidspension krävs för att denna skyldighet skall anses uppfylld i

nämnda situation annars upphör vilandeförklaringen och pensionen börjas utbetalas igen. *Länsrätten i Jönköping* och *Arbetsgivarverket* framhåller angående utformningen av lagförslaget i 16 kap. 18 § AFL att förutsättningarna för kassan att upphäva beslut om vilandeförklaring behöver lagregleras. *SACO* anser att förslaget om att vid den särskilda prövningen för att återfå den vilande förtidspensionen under åren två och tre begränsa denna till endast den försäkrades arbetsförmåga är för snävt och möjligen kan motverka sitt syfte. Både *PTK* och *TCO* framhåller att promemorian inte behandlar frågan om vad som skall gälla med avseende på vilken förmån som skall lämnas när någon avbryter ett arbetsförsök och återgår till förtidspensionen vid annan tidpunkt än vid ett månads-skifte.

Skälen för regeringens förslag: För att en förtidspensionär skall stimuleras pröva att arbeta är det nödvändigt att han eller hon känner till möjligheterna med vilande förtidspension. Regeringen utgår därför från att försäkringskassan, i samband med beslut om förtidspension, informerar berörda personer om möjligheten till vilande förtidspension.

Om den försäkrade avser att börja förvärvsarbete, är det naturligt att han eller hon ansöker om att få behålla sin förtidspension eller få den vilandeförklarad i motsvarande mån som arbetet omfattar och under den tid arbetet pågår. I de fall den försäkrade under de första tolv månaderna förvärvsarbetat och avser att fortsätta med det, bör han eller hon på nytt ansöka för att få ha pensionen vilandeförklarad under ytterligare högst två år efter det första prövoåret.

När den försäkrade vill avbryta arbetsförsöket och få tillbaka sin förtidspension bör han eller hon göra en skriftlig anmälan till försäkringskassan. En sådan anmälan innebär att den försäkrade skall kunna återfå pensionen i enlighet med det ursprungliga beslutet vad gäller grad av pension, liksom beslutets varaktighet i det fall det rör sig om sjukbidrag. Förtidspensionen skall betalas ut på samma beräkningsunderlag som fastställdes i det ursprungliga beslutet.

Enligt regeringens uppfattning skall det finnas möjlighet för försäkringskassan att besluta att förtidspension som förklarats vilande åter betalas ut, också utan att den försäkrade begär det. Det kan bli aktuellt i det fall den försäkrade arbetar och har pensionen vilande men insjuknar för en längre tid i den eller de sjukdomar som legat till grund för beslutet om förtidspension. Försäkringskassan bör då kunna besluta att pensionen åter skall betalas ut i stället för sjukpenning. (Se avsnitt 9.1) Detsamma skall gälla vid längre perioder med föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning. (Se avsnitt 9.2)

Eftersom det är angeläget att det är enkelt för den försäkrade att begära att få tillbaka pensionen, bör det inte krävas att den försäkrade till anmälan bifogar medicinskt utlåtande. Om det ursprungliga beslutet avser partiell pension och den försäkrade önskar få en högre grad av förtidspension, måste dock den försäkrade på vanligt sätt ansöka om en sådan ökning av pensionens omfattning.

När en förtidspensionär anmäler att han eller hon avser att börja arbeta och ansöker om att få behålla pensionen eller få den vilandeförklarad, föreslås att en tjänsteman skall fatta beslut om detta. Regeringen anser att

en tjänsteman skall kunna fatta de beslut som kan komma ifråga under det första året som den försäkrade gör arbetsförsök, dvs. när någon under det första året önskar att pension skall betalas ut igen eller i de fall försäkringskassan på eget initiativ beslutar att pensionen skall betalas ut i stället för att vara vilande. De överväganden som ligger bakom detta ställningstagande är följande. Vid beslut om vilande förtidspension berörs, som tidigare angivits, inte rätten till pension. Denna rätt finns kvar och den försäkrade kan under första året efter anmälan få tillbaka pensionen när han eller hon så önskar. Eftersom den försäkrade bör ha stor flexibilitet att pröva att arbeta, är det angeläget att beslutet är enkelt att administrera. Beslutet bör dock vara skriftligt och fattas av tjänsteman vid försäkringskassan. När den försäkrade anmält att han eller hon minskat eller helt slutat sitt arbete och vill få pensionen utbetalad igen, bör också då ett skriftligt beslut fattas på motsvarande sätt. Båda formerna av beslut bör kunna överklagas.

När den försäkrade arbetat närmare tolv månader och avser att fortsätta arbeta, bör försäkringskassan fatta beslut om vad som skall gälla i fortsättningen. Beslut om vilande förtidspension kan fattas för de kommande 24 månaderna. I de fall den försäkrade önskar ha pensionen vilande under en kortare tid än 24 månader, bör beslut kunna fattas för den period den försäkrade begär. Beslut om fortsatt vilande förtidspension skall enligt regeringen också kunna fattas av tjänsteman, eftersom beslutet inte berör själva rätten till förtidspension och den försäkrades uppgifter skall vara vägledande för hur stor del av förtidspensionen som skall vilande-förklaras. När någon arbetar och har hela eller del av förtidspensionen vilande är det naturligt att försäkringskassan, i vart fall under det första året, har viss kontakt med den försäkrade. Det gäller dels för att diskutera hur arbetsförsöket utfaller, dels för att följa upp att graden av vilande förtidspension motsvarar arbetets omfattning. Kontakt bör också förekomma när slutet av det första året närmar sig så att kassan får uppgift om den försäkrade avser att fortsätta arbeta och ansöka om fortsatt vilande förtidspension. Det har betydelse för om försäkringskassan skall börja betala ut pensionen eller inte. Om det skulle inträffa att den försäkrade inte ansöker om fortsatt vilande förtidspension men ändå fortsätter att arbeta har försäkringskassan möjlighet att tillämpa de regler som gäller för den som arbetar utan att anmäla detta till kassan (16 kap. 7, 7 b, 8 §§ och 20 kap. 4 § AFL).

När den försäkrade under andra och tredje året med vilande förtidspension begär att få pensionen utbetalad igen, eller beslutet om vilande förtidspension löper ut, bör, som anges i avsnitt 6.1, den försäkrades fortsatta rätt till förtidspension prövas. Under tiden försäkringskassan utreder rätten till fortsatt förtidspension bör pensionen betalas ut eftersom det ursprungliga beslutet gäller. Om det föreligger sannolika skäl för att den försäkrade i fortsättningen inte är berättigad till förtidspension, bör det dock vara möjligt att fatta provisoriskt beslut om minskning eller indragning av pensionen tills dess slutligt beslut kan fattas. Regeringen finner det naturligt att när det gäller beslut om fortsatt rätt till förtidspension dessa fattas av SFN eftersom denna enligt AFL avgör rätten till förtidspension.

I de fall den försäkrade har arbetsskadelivränta samordnad med förtidspensionen anser dock regeringen att samtliga beslut skall fattas av SFN, eftersom besluten samtidigt innehåller bedömningar som avgör livräntans belopp under tiden för arbetsförsöket och beslut om livränta enligt 8 kap. 4 § LAF skall avgöras av SFN.

Regeringen vill med hänsyn till den föreslagna beslutsordningen understryka vikten av att SFN på lämpligt sätt regelbundet informeras om användningen av vilande förtidspension. Informationen kan utformas som statistikuppgifter och t.ex. beröra omfattningen av vilande förtidspension i nämndens område och hur de arbetsförsök som görs har utfallit.

6.4 Flera perioder med vilande förtidspension

Regeringens förslag: Det skall vara möjligt att göra flera arbetsförsök. Om ett nytt arbetsförsök startar inom tolv månader efter det att den försäkrade först prövade att förvärvsarbeta skall de regler som gäller under de första tolv kalendermånaderna tillämpas under den tid som återstår av dessa tolv månader. Om den försäkrade efter denna tid, efter ett uppehåll i arbetsförsöket, återkommer med en ansökan om vilandeförklaring skall reglerna som gäller under andra och tredje året tillämpas. Om den försäkrade återkommer och avser att göra ett nytt arbetsförsök efter det att mer än tolv kalendermånader förflutit sedan senaste försöket avbröts skall en helt ny provoperiod påbörjas.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Inga synpunkter finns på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Förtidspensionsutredningen angav inte några begränsningar för hur många gånger eller hur ofta någon som har förtidspension skall kunna arbeta och få lönen avräknad från pensionen. Som tidigare angivits har regeringen ansett att begränsningar måste finnas för att inte förtidspensionssystemets legitimitet skall skadas.

Det förslag som regeringen nu lägger fram innebär att arbete under tiden med vilande förtidspension kan ske under en tid av totalt högst tre år i följd. Eftersom vissa tidsgränser har ställts upp uppkommer frågan om det skall vara möjligt att förvärvsarbeta en period, avbryta och efter ytterligare en tid, kanske ett antal månader, pröva igen. Det gäller också den som med jämna intervall, på grund av sjukdomens karaktär, vill göra återkommande arbetsförsök, t.ex. en viss tid av året. Fråga uppkommer också om vad som skall hända med den som i nära anslutning till utgången av de första tolv månaderna återgår till förtidspension och inte fortsätter ett arbetsförsök som har fallit väl ut.

Regeringen vill understryka att förslaget om vilande förtidspension ger förtidspensionärer en möjlighet att pröva sin arbetsförmåga. Det får anses rimligt och praktiskt att arbete kan ske samtidigt som pension betalas ut under en första period, så att den försäkrade har tid att pröva hur många timmar per dag han eller hon kan arbeta eller hur arbetet skall läggas upp för att det skall fungera för honom och hans arbetsgivare. Denna period skall dock begränsas till högst tre månader under en period om tolv

månader. Det innebär att den som upprepade gånger prövar att arbeta inte kan räkna med att få någon ny provotid när totalt tre månader har gått. Den försäkrade får i stället sin pension vilande direkt när arbetet börjar.

Eftersom syftet är att stimulera försäkrade att pröva att arbeta eller att återgå i arbete, finner regeringen att det inte är lämpligt att reglera hur många provoperioder den försäkrade får ha. Om någon som arbetat en månad med bibehållen ersättning upphör att arbeta och därefter vill göra ett nytt arbetsförsök efter t.ex. ett halvt år, bör möjlighet till detta finnas. Detsamma gäller den som avbryter arbetet t.ex. ett och ett halvt år på grund av sjukdom men efter ytterligare ett halvt år på nytt vill pröva. Om ett nytt arbetsförsök startar inom tolv månader efter det att den försäkrade först anmälde sin avsikt att pröva att arbeta, bör reglerna som gäller det första året tillämpas till utgången av dessa tolv månader. Om den försäkrade däremot hunnit pröva längre tid än ett år innan han eller hon avbryter arbetsförsöket och därefter återkommer innan han eller hon har hunnit uppbära förtidspension i tolv månader bör däremot reglerna som gäller efter första året tillämpas. För den som önskar göra ett nytt arbetsförsök efter mer än ett år sedan senaste försöket avbröts får en helt ny provoperiod påbörjas.

7 Prövning av fortsatt rätt till förtidspension

Regeringens förslag: En försäkrad som uppbär förtidspension och avser att börja förvärvsarbete eller att utöka tidigare arbete skall vara skyldig att anmäla detta till försäkringskassan. En motsvarande anmälningsskyldighet skall gälla för den som fortsätter att arbeta efter att ett beslut om rätt att arbeta med oförändrad förtidspension eller ett beslut om vilande förtidspension har löpt ut.

Vid prövning av rätten till fortsatt förtidspension skall den som regelbundet och under en längre tid har uppvisat arbetsförmåga, som han eller hon antogs sakna när beslutet om förtidspension fattades, anses ha en väsentligt förbättrad arbetsförmåga om inte annat framkommer. Förtidspensionen skall då kunna minskas eller dras in.

Det förvärvsarbete som utförs i enlighet med beslut från försäkringskassan om oförändrad eller vilande förtidspension, och som avser de första tolv kalendermånaderna efter det att arbetet påbörjats, skall undantas från reglerna om minskning eller indragning av förtidspension.

När den som har vilande förtidspension förvärvsarbetar utöver vad som förutsattes vid beslutet om vilande förtidspension, skall arbetsförmågan utredas och den fortsatta rätten till förtidspension prövas. Vid denna prövning skall ovannämnda undantag från reglerna om minskning eller indragning gälla enbart för den del av pensionen som vilandeförklarats eller som omfattats av ett beslut om rätt att förvärvsarbete med oförändrad pension.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Stockholm* anser att den arbetsförmåga som den försäkrade visat i sin helhet skall läggas till grund för bedömningen vid beslut om indragning eller nedsättning av förtidspension när förtidspensionen varit vilande i tolv månader. *RFV* anser att förtydliganden krävs angående grunden för minskning och indragning samt att det klart bör framgå att det inte samtidigt erfordras att hälsotillståndet förbättrats när den försäkrade visat en arbetsförmåga genom längre tids arbete. *RFV* framhåller vidare att anmälningsskyldighet bör gälla även i denna situation. *Statskontoret* avstyrker förslaget till särskild föreskrift i 16 kap. 7 § AFL om att försäkrad som regelbundet visat arbetsförmåga skall antas en väsentligt förbättrad arbetsförmåga om inget annat framkommer då detta kan vara en återhållande faktor för den som vill pröva att arbeta. *LO*, *SACO* och *Riksförbundet PensionärsGemenskap* har liknande invändningar mot denna föreskrift.

Skälen för regeringens förslag: En av de viktigaste principerna i regeringens förslag är att möjligheterna att under vissa villkor arbeta med bibehållen rätt till förtidspension utvidgas och att den försäkrade under stor frihet kan gå mellan förvärvsarbete och pension under förutsättning att han eller hon anmäler detta till försäkringskassan. Under sådana förhållanden måste det finnas tydliga regler för vad som skall gälla under tiden den försäkrade förvärvsarbetar inom systemet med vilande förtidspension och hur bedömningen skall göras när någon under lång tid visat förmåga att arbeta och försörja sig. Det måste även finnas tydliga regler för hur prövning skall göras när någon med vilande förtidspension arbetar mer än vad som uppgivits, eller när den försäkrade underlåter att anmäla att han eller hon börjat förvärvsarbete. De nuvarande reglerna för minskning och indragning av förtidspension behöver därför kompletteras med hänsyn till förslaget om vilande förtidspension och även i övrigt ses över.

Vissa undantag för den som prövar att förvärvsarbete inom systemet med vilande förtidspension

För att den försäkrade skall kunna pröva att förvärvsarbete under det första året och utan hinder kunna få tillbaka pensionen om så önskas, och att arbetsförsöket inte senare skall kunna ligga till grund för minskning eller indragning av pensionen, måste ett undantag från de gällande reglerna om prövning av rätten till pension vid väsentligt förbättrad arbetsförmåga införas. Undantag behöver därför göras för den arbetsförmåga som ligger till grund för beslut om att få behålla förtidspension eller ha den vilande under de första tolv månaderna, dvs. beslut i enlighet med föreslagna regler i 16 kap. 15–16 §§ AFL. Den arbetsförmåga som den försäkrade under den tiden uppvisar bör inte beaktas under den tid som arbetet sker och inte heller senare, om det då skulle bli aktuellt med prövning av den fortsatta rätten till förtidspension. Under den tiden är den försäkrade "fredad" för prövning så länge arbete sker enligt vad han eller hon uppgett och som beslutats av försäkringskassan.

Under andra och tredje året som den försäkrade prövar att arbeta och har sin förtidspension vilande skall ingen prövning av rätten till förtids-

pension företas så länge arbetet pågår och sker i enlighet med vad som har beslutats. När den tid som anges i beslutet om vilande förtidspension löper ut är det enligt regeringens uppfattning dock naturligt att det liksom nu sker en prövning av rätten till fortsatt pension. Detsamma gäller om den försäkrade tidigare begär att pensionen åter skall betalas ut.

Prövning av fortsatt rätt till förtidspension

Här föreslagna regler har utformats utifrån bedömningen att det ligger ett värde i att reglerna för indragning och minskning är desamma för samtliga som uppbär förtidspension, dvs. att det inte skapas särlösningar för dem som har vilande förtidspension. Det skulle kunna medföra att den som inte meddelar försäkringskassan om sitt förvärvsarbete, men där kassan senare får vetskap om detta, kan få en mer fördelaktig behandling än den som begärt vilande förtidspension. En sådan lösning kan uppfattas som stötande. Regeringen föreslår regler som bör gälla generellt i samtliga de situationer där försäkringskassan har att pröva den fortsatta rätten till förtidspension för den som en gång beviljats denna ersättning. Regeringen anser att kriterierna för prövning skall vara desamma, oavsett av vilken anledning prövningen av den fortsatta rätten till förtidspension sker.

De situationer som bör kunna ge anledning till prövning av rätten till förtidspension är

- att den försäkrades hälsotillstånd och därmed arbetsförmåga väsentligt har förbättrats,
- att den som har vilande förtidspension under andra eller tredje året begär att få pensionen åter,
- att tiden för beslutet om vilande förtidspension löper ut,
- att den försäkrade med vilande förtidspension eller partiell förtidspension förvärvsarbetar mer än han eller hon uppgivit eller att
- att den försäkrade har underlåtit att meddela att han eller hon förvärvsarbetar när förtidspension uppbärs.

De regler som nu finns om minskning och indragning av förtidspension uppfattas av många tillämpare av försäkringen som svåra att använda. Reglerna har i princip inte ändrats sedan de infördes. De tillkom i en tid med delvis annorlunda regler för beviljande av förtidspension och med annan syn på arbetsförmåga. Det som tillämparen av försäkringen i dag upplever som problem är den tyngd som det medicinska underlaget har kommit att få i förhållande till den faktiska arbetsprestation som den försäkrade i vissa fall uppvisar. Detta har medfört att om ingen förbättring av det medicinska tillståndet skett, har arbetsförmågan bedömts enbart i förhållande till det arbete som utförts och till den inkomst som just detta arbete ger. Den faktiska arbetsförmågan och möjligheten att kunna använda den till alternativa och eventuellt mer inkomstbringande arbeten, kan inte alltid tas med i bedömningen. Denna görs därmed enbart med utgångspunkt i det arbete som utförs. På så vis skiljer sig situationen vid omprövning från den som gäller vid nybeviljande.

Det nuvarande kravet på väsentlig förbättring av arbetsförmågan bör gälla även fortsättningsvis för att det skall kunna komma ifråga att minska

eller dra in pensionen för någon. Den som regelbundet och under längre tid har uppvisat arbetsförmåga skall anses ha en väsentligt förbättrad arbetsförmåga såsom anges i prop. 1997/98:111. Även om utgångspunkten är att den som regelbundet och under längre tid förvärvsarbetat har en väsentligt förbättrad arbetsförmåga måste utredning och bedömning ske, eftersom det beslut som skall fattas handlar om den försäkrades framtida arbetsförmåga och rätt till förtidspension. Om förvärvsarbetet har upphört får orsaken till detta utredas. Utredning får också ske om hälsotillståndet förändrats m.m. Enbart det medicinska underlaget bör dock inte vara avgörande för rätten till fortsatt förtidspension i de fall lång tids arbete visat att den försäkrade, trots oförändrat hälsotillstånd, funnit möjligheter att förvärvsarbeta. Arbetsförmågan bör inte heller bedömas enbart i förhållande till det förvärvsarbete som den försäkrade har utfört. Jämförelse bör göras med om den förmåga som uppvisats kan användas av den försäkrade för att försörja sig själv i sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden. Det förhållandet att det arbete den försäkrade haft inte givit honom avtalsenlig lön, eller rimlig avkastning i de fall det är egen förvärvsverksamhet, bör inte ensamt vara tillräckligt som grund för rätt till fortsatt förtidspension. Vid bedömning av om arbetsförmåga föreligger bör således ledning kunna hämtas från de regler som gäller vid nybeviljande (7 kap. 3 § AFL). En avgörande faktor för den fortsatta rätten till förtidspension är också, såsom vid beviljande av förtidspension, den försäkrades förmåga att varaktigt utföra förvärvsarbete.

När utredning visar att arbetsförmågan inte förbättrats väsentligt eller att förbättringen inte kan anses varaktig, skall den försäkrade vara berättigad till förtidspension även i fortsättningen. Det gäller t.ex. när hälsotillståndet försämrats, så att den försäkrade inte kan fortsätta att arbeta eller arbetet varit särskilt tillrättalagt och anpassat till den försäkrades arbetshinder och detta arbete upphört eller att det bedöms uteslutet att den försäkrade skulle klara normalt förekommande förvärvsarbeten.

Skylldighet att anmäla förvärvsarbete

En grundläggande princip i systemet med förtidspension är att den försäkrade inte har rätt till pension om han eller hon förvärvsarbetar på den del vars arbetsoförmåga pensionen avser att kompensera. Någon bestämmelse i AFL om detta finns dock inte. Inom ramen för reglerna finns möjlighet att vid hel förtidspension utnyttja viss arbetsförmåga (se avsnitt 4) och genom förslaget om vilande förtidspension ges möjlighet att med bibehållen rätt till förtidspension utföra förvärvsarbete. Eftersom möjligheterna till förvärvsarbete med förslaget om vilande förtidspension utökas, bör också möjligheterna till omprövning av rätten till förtidspension förtydligas. Regeringen anser naturligtvis att det skall vara förmånligare för den försäkrade att följa reglerna och begära vilande pension än att arbeta utan försäkringskassans vetskap och senare blir upptäckt. Av reglerna måste därför tydligt framgå att det inte är tillåtet att uppbära förtidspension för sådan tid och i sådan omfattning som förvärvsarbete utförs och en sådan regel föreslås därför. Den försäkrade bör också ha

skyldighet att anmäla om förvärvsarbete påbörjas eller utökas i förhållande till vad som gällde när han eller hon beviljades förtidspensionen. Försäkringskassan skall därefter avgöra om arbetet ryms inom vad som får ske utan att pensionen påverkas eller om prövning av fortsatt rätt till förtidspension skall ske.

Återkrav vid för mycket utbetalad förtidspension

När försäkringskassan har fattat beslut om den fortsatta pensionen, och beslutet innebär minskning eller indragning av pensionen, skall kassan ta ställning till om ersättning betalats ut obehörigen eller med för högt belopp till den försäkrade. Så kan vara fallet om den försäkrade förvärvsarbetat under tiden som förtidspension uppburits och om han eller hon inte fullgjort sin anmälningsskyldighet om förvärvsarbetet. Kassan bör då pröva vilken ersättning den försäkrade skulle ha varit berättigad till om alla uppgifter varit kända. Därefter får kassan besluta om eventuellt återkrav och om ärendet eventuellt också skall överlämnas till polismyndigheten för utredning. Återkrav och överlämnande till polismyndighet kan inte komma ifråga om den som förvärvsarbetat inom systemet för vilande förtidspension till försäkringskassan uppgivit det arbete han eller hon utfört. Däremot kan det bli aktuellt om någon arbetat utan att anmäla detta till försäkringskassan eller under tid med vilande förtidspension arbetat mer än han eller hon uppgivit. Genom den föreslagna bestämmelsen om att det inte skall vara tillåtet att uppbära förtidspension för samma tid och sådan omfattning som förvärvsarbete utförs liksom skyldigheten att anmäla om förvärvsarbete påbörjas, eller utökas t.ex. för den som har partiell förtidspension, bör de nuvarande reglerna om återkrav (20 kap. 4 § AFL) bättre kunna tillämpas. Vid bedömning av vad den uteblivna anmälan inneburit i för mycket utbetalad ersättning kan jämförelse göras med vad som skulle utbetalats om den försäkrade hade gjort anmälan om sitt förvärvsarbete och pensionen då gjorts vilande i motsvarande mån. Den som underlåtit att meddela försäkringskassan om sitt förvärvsarbete blir därmed lika behandlad vad gäller ersättningen för tiden före prövningen av den fortsatta rätten till förtidspension som den som anmälde sitt förvärvsarbete till försäkringskassan.

8 Arbetsskadelivränta

Regeringens förslag: När förtidspension görs vilande på grund av förvärvsarbete skall även livränta enligt lagen om arbetsskadeförsäkring som är samordnad med förtidspensionen vilandeförklaras. För den tid som förtidspensionen är helt eller delvis vilande skall livräntan omräknas med hänsyn till inkomsten från arbetet och med hänsyn till det livränteunderlag som legat till grund för det tidigare beslutet om livränta omräknat med förändringen av prisbasbeloppet.

Promemorians förslag: Överensstämmer i princip med regeringens.

Remissinstanserna: RFV framhåller att det även i lagen om arbets-skadeförsäkring (LAF) bör införas en hänvisning till 16 kap. 8 § AFL om anmälningsskyldighet när försäkrad återgår till arbete, eftersom förslaget om vilandeförklaring av livräntan motiverar att det finns samma regler i AFL som LAF om en sådan skyldighet. RFV anser också att det bör förtydligas att livränteunderlaget, dvs. inkomsten före skadan, vid beslut om vilandeförklaring skall beräknas med utgångspunkt från det underlag som fastställdes när livräntan beviljades och anpassas till förändringar i basbeloppet. Vid beslut om vilandeförklaring av förtidspension skall livränta som samordnas med pensionen beräknas efter de förhållanden som råder under denna tid. Vidare framhåller RFV att ett förtydligande behövs om från vilken tidpunkt livränta skall ändras i samband med beslut om vilande förtidspension. Verket tolkar den föreslagna ändringen i LAF så att livräntan alltid skall beviljas eller ändras från samma tidpunkt som förtidspensionen. *Arbeterskyddsstyrelsen* framhåller att för en person som uppbär arbetsskadelivränta kan de föreslagna reglerna vara svårtolkade vilket gör att det är osäkert om de stimulerar återgång i arbete. *Försäkringskassaförbundet* tillstyrker att samordnad livränta skall omräknas i enligt vad som anges i promemorian även om administrationen i varje enskilt ärende blir omfattande.

Skälen för regeringens förslag: I de fall den försäkrade beviljas såväl livränta som förtidspension samordnas livräntan med pensionen till den del livränta och pension avser att ersätta samma inkomstförlust. Livränta utges endast i den mån den överstiger pensionen. Vid utformningen av förslaget om vilande förtidspension har regeringens strävan varit att i möjligaste mån undvika särlösningar som kan vara svåröverskådliga för den enskilde och ge oönskade effekter. Det har därför varit naturligt att använda nuvarande samordningsbestämmelser även vid vilande förtidspension. Utan sådana bestämmelser vid vilande pension, skulle den som har en livränta kunna blir överkompenserad på ett sätt som inte kan motiveras. Förslaget innebär att beräkningen av livräntans storlek överensstämmer med den som görs när någon övergår till arbete från att ha haft förtidspension. Därigenom kan den som fortsätter att arbeta i samma omfattning, även efter det att tiden för vilande pension upphört, vanligtvis räkna med att få samma ersättning i fortsättningen som under den tid arbetsförsöket pågick.

Livränta som inte samordnats med pension påverkas normalt inte av en vilandeförklaring. Livränta skall inte heller kunna förklaras vilande i de fall någon pensionsförmån inte finns eller pensionen inte har beslutats vara vilande.

När förtidspension som är samordnad med arbetsskadelivränta beslutas vara vilande, räknas livräntan om och anpassas till att den försäkrade har inkomst av förvärvsarbete i stället för förtidspension. Regeringen delar RFV:s uppfattning att beräkningen skall grundas på det livränteunderlag som legat till grund för fastställandet av livräntan före vilandeförklaringen. Livränteunderlaget skall därvid omräknas med hänsyn till de förändringar av prisbasbeloppet som skett sedan livräntan senast fastställdes. Den livränta som på så sätt kan beräknas samordnas därvid, med tillämpning av huvudregeln i 6 kap. 1 § LAF, med den förtidspension som

efter vilandeförklaringen eventuellt utbetalas. Det innebär att livräntan samordnas med pensionen till den del den utgör ersättning för samma inkomstförlust. Om en sådan samordning sker utgör den del av livräntan som överstiger pensionen det livräntebelopp som skall utbetalas till den försäkrade. Den omräknade livräntan gäller så länge beslutet om vilande förtidspension gäller. Omräkning av livränta bör ske varje gång beslutet om vilande förtidspension förändras, t.ex. för att den försäkrade förändrar omfattningen av sitt arbete. Nytt beslut om livräntans storlek och samordning med eventuell utbetalad pension får då fattas.

För den som uppbär hel förtidspension och en arbetsskadelivränta som helt samordnas med denna, dvs. orsaken till arbetsförmågan beror helt och hållet på arbetsskadan, innebär förslaget att den försäkrade får livränta upp till den inkomst han eller hon skulle ha haft om skadan inte inträffat. Det gäller även när arbetsförsök görs och förtidspension är vilande helt eller till viss del. Livräntebeloppet anpassas dock till den inkomst den försäkrade har när han eller hon prövar att arbeta. Genom arbetsskadelivräntan är den försäkrade garanterad att pension, lön och livränta tillsammans inte ger lägre inkomst än han eller hon skulle ha haft om arbetsskadan inte hade inträffat.

Enligt nuvarande regler bestäms livräntan till motsvarande lägre belopp av hela inkomstbortfallet om arbetsskadan svarar endast för en del av den arbetsförmåga som berättigar till förtidspension. Livräntan samordnas därefter med så stor andel av pensionen som svarar mot det arbetsskadeorsakade inkomstbortfallet. Det eventuellt överskjutande livräntebeloppet betalas ut till den försäkrade. För ett sådant fall innebär förslaget ingen skillnad mot vad som gäller då försäkringskassan i vanliga fall har att ta ställning till samordningen i samband med att en försäkrad tillerkänns partiell förtidspension med anledning av sjukdomsbesvär som endast till en del är orsakade av en arbetsskada. Den som har livränta och som eventuellt skulle förlora på att få livränta vilandeförklarad har alltså möjlighet att inte ansöka om vilande förtidspension utan anmäla att arbete påbörjas varvid förtidspensionen då dras in.

Om arbetet upphör och förtidspension skall betalas ut igen, betalas också livränta ut enligt vad som gällde innan arbetsförsöket inleddes och pensionen vilandeförklarades. Först då beslut fattas om pensionens fortsatta omfattning, senast när pensionen varit vilande i tre år, kan livräntan bli föremål för sedvanlig omprövning med stöd av 4 kap. 12 § första stycket LAF.

När det gäller RFV:s uppfattning om att en bestämmelse om anmälningsskyldighet när den försäkrade börjar arbeta även bör föras in i LAF, anser regeringen att frågan bör tas upp i annat sammanhang.

9.1 Sjukpenning

Regeringens förslag: Den som arbetar och har förtidspensionen vilande skall, när det gäller ersättning vid tillfällig arbetsförmåga på grund av sjukdom, ha rätt till sjuklön och sjukpenning grundat på det förvärvsarbete som utförs.

Om sjukskrivningen bedöms bli långvarig skall försäkringskassan kunna besluta att inte längre betala sjukpenning och upphäva beslutet om vilande förtidspension, dvs. betala ut pensionen i stället.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Stockholm* förordar en komplettering av bestämmelserna i 3 kap. 5 § tredje stycket AFL vad gäller den sjukpenninggrundande inkomsten så att även den föreslagna punkten i första stycket samma paragraf blir tillämplig. *RFV* anser att en bedömning av varaktigheten av arbetsförmågan för den del pensionen är vilande bör göras när den försäkrade blir arbetsförmögen på grund av sjukdom under vilandeperioden, dock skall en och samma bedömning göras för hela vilandeperioden, dvs. alla tre åren, för att reglerna skall bli enkla och tydliga för den enskilde och möjliggöra lika och rättvis tillämpning. Om förslaget i promemorian om en begränsning av tiden för att erhålla sjukpenning behålls anser *RFV* att det krävs förtydliganden. Ett skäl för detta är att sjukpenning utbetalas dag för dag och förtidspension månadsvis vilket i enskilda fall kan skapa problem för den enskildes försörjning. Problemet kan enligt verket lösas genom angivande av att sjukpenning får betalas ut längst t.o.m. den sista dagen den månad den försäkrade fått sjukpenning ett bestämt antal dagar. *Arbetsgivarverket*, *Svenska Arbetsgivarföreningen*, *Sveriges Industriförbund*, *TCO* och *SACO* är alla negativa till att arbetsgivaren föreslås svara för utbetalning av sjuklön under de första fjorton dagarna till arbetstagare med vilande förtidspension och framhåller att det måste vara en uppgift för försäkringskassan att svara för sjukersättningen. *TCO* och *SACO* anser att det annars finns en risk att många arbetsgivare tvekar att anställa sådana arbetstagare. Flera remissinstanser har även framhållit att arbetsgivarens rehabiliteringsansvar för dessa arbetstagare kan verka hämmande på benägenheten att anställa denna kategori arbetsprövande personer, varför även rehabiliteringsansvaret för dessa arbetstagare bör läggas på försäkringskassan.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen anser att det är naturligt att den som förvärvsarbetar och har förtidspensionen vilande vid tillfällig sjukdom, och arbetsförmåga på grund av denna, skall jämföras med andra förvärvsarbetande och därmed kunna få sjuklön eller sjukpenning. Regeringen delar dock inte *RFV*:s uppfattning att det skall införas en särskild bestämmelse om att sjukpenning skall kunna utges även under de första tre månaderna, eftersom den försäkrade då uppbär förtidspension och således redan är väl kompenserad. Däremot anser regeringen, av bl.a. administrativa skäl, att den försäkrade skall kunna uppbära sjuklön under

de tre första månaderna, eftersom något annat skulle innebära att arbetsgivaren är tvungen att hålla reda på om den anställde parallellt med arbetet också uppbär förtidspension.

Den föreslagna ordningen ger den försäkrade samma kompensation som andra anställda på arbetsplatsen och underlättar för arbetsgivaren eftersom den inte innebär någon särbehandling av en viss kategori anställda. Den försäkrade som har beslut om vilande förtidspension bör således, när det gäller ersättning vid tillfällig arbetsoförmåga på grund av sjukdom, bedömas med bortseende från att det finns ett beslut om förtidspensionen. Genom förslaget undviks också, som flera remissinstanser framhållit, uppdelning av arbetskraften i ett A- och ett B-lag. Den som har anställning och uppfyller förutsättningarna för rätt till sjuklön bör omfattas av dessa regler och har rätt att uppbära sjuklön vid kortvarig sjukdom. Om den försäkrades sjukskrivning fortsätter efter sjuklöneperioden, fastställer försäkringskassan en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) för den försäkrade. Han eller hon kan därmed få sjukpenning på vanligt sätt under tiden som förtidspension är vilande. För den som har sådana förvärvsförhållanden att sjuklön inte gäller, bör försäkringskassan betala ut sjukpenning från sjukfallets början enligt nuvarande regler.

Reglerna för SGI är för närvarande föremål för översyn inom Regeringskansliet. Vid utformning av dessa kommer även reglerna om vilande förtidspension att beaktas så att reglerna om SGI inte hindrar den försäkrade från att försöka börja arbeta.

Om den försäkrade insjuknar och blir sjukskriven under den tid som pensionen är vilande skall försäkringskassan kunna besluta att inte längre betala sjukpenning och i stället "aktivera" förtidspensionen, dvs. besluta att pensionen inte längre skall vara vilande. När förtidspensionen åter betalas ut, bör sjukpenningförsäkringen omprövas och SGI fastställas med hänsyn till den nya situationen. Sjukpenningförsäkringen skall således återställas till vad som gällde innan förtidspension blev vilandeförklarad. Detta kan i sin tur påverka storleken på andra förmåner. Det finns en mängd olika situationer som kan uppkomma. Regeringen bedömer det därför inte som lämpligt att t.ex. sätta en tidsgräns för hur lång tid den försäkrade skall få uppbära sjukpenning. Försäkringskassan skall bedöma när förtidspension åter skall betalas ut. Vid kortare sjukskrivningar t.ex. vid förkylning och mindre omfattande skador, blir det knappast aktuellt att avbryta sjukskrivningen och betala ut pensionen. Om det däremot rör sig om försämring av samma sjukdom eller nedsättning i den fysiska eller psykiska prestationsförmågan som pensionsbeslutet grundar sig på, kan det finnas skäl att relativt snabbt "aktivera" pensionen. Flera remissinstanser har tagit upp frågan om rehabiliteringsansvaret under den tid en förtidspensionär har fått sin pension vilande och bl.a. framhållit att ett sådant ansvar skulle kunna vara återhållande på arbetsgivares benägenhet att anställa förtidspensionärer. Regeringen vill med anledning härav klargöra att förslaget genom sin konstruktion innebär att arbetsgivare inte kommer att få något rehabiliteringsansvar under perioder med vilande förtidspension, eftersom reglerna som ovan redovisats skall leda till att försäkringskassan aktiverar pensionen när det rör sig om längre sjuk-

skrivningar. Detta förändrar dock inte försäkringskassans ansvar för eventuella framtida rehabiliteringsinsatser.

Bedömningen av när utbytet av sjukpenning mot pension skall ske får göras utifrån den försäkrades prognos om tillfrisknande och återgång i arbete. I bedömningen får också beaktas hur länge den försäkrade varit i arbete, hur länge arbetet är avsett att pågå etc. En avvägning får också göras mellan den försäkrades möjligheter att återuppta arbetet och komma ut i arbetslivet mer permanent och risken för att genom att åter få förtidspension minska dessa möjligheter. Flera remissinstanser har pekat på risken för att skillnader mellan utbetalningstidpunkter för sjukersättning och förtidspension kan leda till att problem uppstår för den enskildes försörjning. Regeringen gör bedömningen att detta är ett problem men att det bör kunna lösas praktiskt av försäkringskassan och den försäkrade från fall till fall, så att det inte uppstår ett oönskat gap i tiden mellan olika förmåner och anser därmed inte att det finns tillräcklig grund för att föreslå ändrade utbetalningsregler.

Om den försäkrade har partiell pension som är vilande kan det inträffa att arbetsoförmågan omfattar både den del av pensionen som är vilande och den del den försäkrade normalt sett är förvärvsarbetande. Kassan får då på vanligt sätt bedöma varaktigheten och graden av arbetsoförmågan och avgöra om pensionen åter skall betalas ut och om sjukpenningen skall bytas ut mot förtidspension på den del den försäkrade tidigare brukade arbeta.

9.2 Föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning

Regeringens förslag: Enstaka dagar eller kortare perioder med föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning skall kunna betalas ut enligt gällande regler till den som har sin förtidspension vilande.

När den försäkrade under de första tolv månaderna gör arbetsförsök och detta helt avbryts genom att den försäkrade i stället uppbär föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning skall försäkringskassan kunna upphäva beslutet om vilande förtidspension och åter betala ut pensionen i stället för den aktuella dagersättningen.

Under den tid som den försäkrade gör arbetsförsök enligt de regler som gäller under andra och tredje året och arbetsförsöket helt avbryts genom att den försäkrade i stället uppbär föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning, får förtidspensionen vara vilande, dock längst till dess den tid som anges i beslutet och som längst till dess perioden om vilande förtidspension löper ut vid utgången av tredje året.

Promorians bedömning: Överensstämmer i princip med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *RFV* anser att föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning bör kunna lämnas till försäkrad med vilande förtidspension enligt gällande regler även under de första tolv månaderna så att alla blir likabehandlade på arbetsmarknaden. Den föreslagna begränsningen av uttaget till högst en månad anser verket kan bli styrande tillbaka till förtidspension och framhåller dessutom att den kan få en negativ inverkan för att kvinnor skall våga ett arbetsförsök eftersom ansvaret för barn fortfarande mest vilar på kvinnor.

Skälen för regeringens förslag: Som tidigare framhållits är syftet med att ha pensionen vilande att den försäkrade skall kunna pröva att arbeta för att kanske komma ut i arbetslivet igen helt eller delvis. Den som avbryter arbetet kan under det första året uppbära pensionen igen. I de fall någon under det första året helt avbryter arbetet för att i stället uppbära havandeskapspenning eller föräldrapenning uppnås inte syftet med arbetsförsöket. Det är därför enligt regeringens uppfattning rimligt att perioden med vilande förtidspension avbryts och pensionen betalas ut igen. Den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst bör då kunna omprövas och fastställas med hänsyn till den nya situationen. Enstaka dagar eller kortare period av frånvaro från arbetet på grund av tillfällig föräldrapenning, föräldrapenning eller havandeskapspenning bör dock inte föranleda att pensionen "aktiveras". Ersättningarna betalas då ut enligt reglerna för dessa ersättningar. Vid upprepade avbrott i arbetet av nämnda orsaker får diskussion ske mellan den försäkrade och försäkringskassan om hur frånvaron påverkar arbetsförsöket. Försäkringskassan får sedan bedöma om pensionen åter skall betalas ut. Det gäller också om den försäkrade endast delvis är frånvarande från det arbetet, dvs. under en längre period regelbundet tar ut föräldrapenning för en viss del av arbetstiden. Hel frånvaro från arbetet i mer än en månad, om den försäkrade i stället avser att uppbära eller har uppburit tillfällig föräldrapenning, föräldrapenning eller havandeskapspenning, bör dock enligt regeringens bedömning medföra att försäkringskassan fattar beslut om att åter betala ut förtidspensionen. Om gränsen sätts vid en månad kan en försäkrad ta ut sin mamma- eller pappamånad och inskolning av barnet på förskola kan ske utan att beslutet om den vilande pensionen berörs. Vid en längre frånvaro uppnås inte syftet med vilande förtidspension, dvs. att vara i förvärvsarbete, och det kan därför vara lämpligt att förhållandena i så fall återgår till vad som skulle gällt om den försäkrade inte hade inlett ett arbetsförsök. Om situationen senare ändras och den försäkrade på nytt vill pröva att förvärvsarbeta finns möjlighet till det.

I det fall den försäkrade, efter att under lång tid ha arbetat, under andra eller tredje året avser att uppbära havandeskapspenning eller föräldrapenning är situationen något annorlunda än under det första året med arbetsförsök. I en sådan situation har den försäkrade kanske under närmare tre år varit ute i förvärvslivet. Förhållandena är då mer att likna vid dem som gäller för övriga förvärvsarbetade. Det är också troligt att den havandeskapspenning eller föräldrapenning som kan betalas ut är grundad på SGI och ger en högre ersättning än förtidspensionen. Regeringen föreslår därför att pensionen i dessa fall får fortsätta att vara vilande under så lång tid som det ursprungliga beslutet om vilande förtidspension

omfattar, dvs. som längst till utgången av det tredje året. Därefter skall rätten till fortsatt förtidspension prövas som i alla andra fall. Härigenom behandlas den som uppbär föräldrapenning och den som arbetar under tiden med vilande förtidspension på lika sätt.

Eftersom erfarenheterna visar att det finns många olika sätt att ta ut föräldrapenning samt att det finns fyra olika grader av vilande förtidspension, kan troligen situationer uppkomma när den försäkrade hellre skulle vilja få förtidspension utbetald än att ha den vilande och uppbära föräldrapenning. I sådana situationer anser regeringen att det skall vara möjligt för den försäkrade att begära att få tillbaka pensionen och för försäkringskassan att pröva om beslutet om vilande förtidspension skall upphävas. Prövningen får ske på samma sätt som när någon slutar att arbeta under andra och tredje året och kassan prövar om pensionen åter skall betalas ut.

10 Bostadstillägg till pensionärer

Regeringens förslag: En försäkrad som har fått hela sin förtidspension vilandeförklarad på grund av att han eller hon förvärvsarbetar skall ha rätt att uppbära bostadstillägg under det första året med arbete. I ett sådant fall skall den inkomst av arbete som beaktas vid beräkningen av bostadstillägget först reduceras med ett belopp motsvarande summan av hel folkpension i form av förtidspension och pensionstillskott till en sådan pension beräknat för den försäkrade.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *RFV*, som instämmer i förslaget, framhåller att detta dock medför administrativa problem för utbetalningar av bostadstillägg (BTP) och förtidspension vilka utbetalas tillsammans, eftersom ADB-systemet inte kan anpassas till den 1 januari 2000. För den grupp förtidspensionärer som får hela sin pension vilande måste hanteringen av utbetalningarna därför ske helt manuellt. Verket bedömer emellertid att antalet personer som får hela sin förtidspension vilande och samtidigt uppbär BTP kommer att vara mycket litet.

Skälen för regeringens förslag: För försäkrad som har fått beslut om att förtidspensionen skall vara vilande innebär det att det ursprungliga beslutet om pension fortfarande skall vara gällande, men att utbetalning inte skall ske eller ske endast delvis. Om BTP skulle dras in när någon får hela sin pension vilandeförklarad skulle det kunna medföra väsentliga marginaleffekter, som skulle kunna utgöra ett hinder för den försäkrade att börja arbeta. I de fall beslutet om förtidspension i sin helhet är vilande, föreslås därför att tilläggsförmånen BTP skall kunna utbetalas under det första året som den försäkrade prövar att arbeta. Med hänsyn till den inkomst den försäkrade uppbär anser regeringen att det är rimligt att en omräkning av BTP sker. När BTP omräknas bör inkomsten först reduceras med ett belopp motsvarande folkpension och pensionstillskott.

Beräkningen blir då jämförbar med hur inkomst beräknas när förtidspension betalas ut.

Om den försäkrade efter de första tolv månaderna fortsätter att förvärvsarbeta, och hela förtidspensionen även fortsatt är vilande skall således rätten till tilläggsförmånen BTP upphöra. Situationen kan då jämföras med den för övriga som förvärvsarbetar. Fortsatt utbetalning av BTP för den som inte uppbär förtidspension är därför inte lämpligt då det skulle kunna uppfattas som orättvis och stötande.

För den som, trots att viss del av pensionen gjorts vilande, fortfarande uppbär del av sin förtidspension skall BTP beräknas enligt de regler som nu gäller vid partiell pension. Det innebär att BTP beräknas och betalas ut med bortseende från att en del av pensionen är vilande. Vid beräkning av BTP tas hänsyn till inkomsten från arbetet och undantas som inkomst hel folkpension i form av förtidspension och pensionstillskott beräknat för den försäkrade.

Ett särskilt bostadstillägg (SBTP) kan utges till pensionärer vars inkomster efter avdrag för skälig bostadskostnad understiger en skälig levnadsnivå räknat per månad. Om motsvarande synsätt som ovan föreslås för BTP också skulle tillämpas för SBTP för den som har hela sin förtidspension vilandeförklarad under tiden han eller hon förvärvsarbetar, skulle det innebära att beloppet för folkpension och pensionstillskott skulle betraktas som inkomst trots att utbetalning inte sker. Det innebär att det knappast skulle bli aktuellt med SBTP i den beskrivna situationen.

11 Lagen om anställningsskydd

Regeringens bedömning: Reglerna i lagen om anställningsskydd bör gälla oförändrade för försäkrade som arbetar och har vilande förtidspension.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Arbetsgivarverket* delar inte bedömningen i promemorian att nuvarande regler i LAS ger en arbetsgivare tillräckliga möjligheter att anställa någon för en begränsad tid. Verket anser att en förutsättning för att en arbetsgivare skall kunna tänka sig att anställa en förtidspensionär är att anställningen kan tidsbegränsas på så sätt att arbetsgivaren inte blir uppbunden om det visar sig att arbetet inte fungerar eller av annan orsak. Arbetsgivarverket förordar därför Förtidspensionsutredningens förslag om att i anställningshänseende jämställa en förtidspensionär med en ålderspensionär. *Svenska Arbetsgivareföreningen* och *Sveriges Industriförbund* finner det troligt att förtidspensionerade endast kommer att erbjudas tidsbegränsade kortare anställningar, möjligen kan överenskommen visstidsanställning vara tänkbar om personen räknas utöver de fem personer per arbetsgivare som ryms inom nuvarande lagregler. Vidare anser de båda organisationerna att 33 § andra stycket i LAS bör tillämpas även för en förtidspensionär som på en försäkringskassas initiativ återfår sin förtidspension som varit vilande. *Svenska Kommun-*

förbundet anser beträffande de första tre månaderna att dessa bör ses som prövotid utan att ett anställningsförhållande uppstår. Därefter bör tidsbegränsad anställning kunna tillämpas. Förbundet anser vidare att reglerna i LAS om tidsbegränsad anställning bör anpassas till förslaget och 5 § punkt 5 i LAS omfatta anställning under tid med vilande förtidspension.

Skälen för regeringens bedömning: Som regeringen tidigare framhållit har en strävan varit att de försäkrade som arbetar under tiden som förtidspensionen är vilande skall behandlas som övriga på arbetsmarknaden. De skall t.ex. kunna få sjuklön och omfattas av samma regler i fråga om sociala avgifter som gäller andra förvärvsarbetande. Det främsta skälet till att reglerna bör vara lika är att det inte skall innebära ökad administration för en arbetsgivare att ha en anställd som har vilande förtidspension, dvs. arbetsgivaren skall inte tvingas att i olika sammanhang särbehandla dessa anställda.

De nuvarande reglerna i lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) kan enligt regeringens bedömning innebära att en arbetsgivare känner tveksamhet att i vart fall anställa någon med avtal som gäller tills vidare. Den prövotid om högst tre månader som har föreslagits, då den försäkrade fortfarande uppbär pension, är emellertid tänkt att vara den tid under vilken både den försäkrade och arbetsgivaren kan pröva sig fram för att se vilken prestationsförmåga den försäkrade har och vilken omfattning av arbetstid som är lämplig. Det föreslås vidare i denna proposition att i det fall en anställd som arbetar och har pensionen förklarad vilande uppvisar stor frånvaro i form av upprepade sjukperioder, blir sjukskriven för en längre period eller avser att uppbära föräldrapenning för längre period, skall försäkringskassan utreda om förtidspension fortsättningsvis skall vara vilande eller om den åter skall "aktiveras" och betalas ut.

Det finns i LAS inga särskilda regler beträffande anställningsskydd för den som arbetar under tid med förtidspension. Däremot finns viss särreglering för ålderspensionärer som arbetar. Bestämmelsen innebär att en tillsvidareanställd som fortsätter att arbeta eller återvänder till arbetsmarknaden efter det att denne fyllt 65 år, eller uppnått den lägre ålder som medför skyldighet att avgå med ålderspension, inte har rätt till längre uppsägningstid än högst en månad. Denne har inte heller rätt till företrädesrätt vid uppsägning eller återanställningar. I LAS finns vidare regler om tidsbegränsad anställning i vissa fall. I 5 § LAS finns t.ex. regler om att avtal om tidsbegränsad anställning får träffas för säsongarbete eller visst arbete om det föranleds av arbetets särskilda beskaffenhet. Avtal kan också träffas för tid som avser vikariat, praktikarbete eller feriearbete liksom avtal om arbete för viss tid under högst sex månader under två år, om det föranleds av tillfällig arbetsanhopning. I 5 a § LAS anges att avtal får träffas om s.k. överenskommen visstidsanställning som får omfatta en och samma arbetstagare högst tolv månader under tre år och ingen avtalsperiod får vara kortare än en månad. En arbetsgivare får vid en och samma tidpunkt ha högst fem arbetstagare anställda med överenskommen visstidsanställning. Enligt LAS får också avtal träffas om tidsbegränsad provanställning om högst sex månader.

För den som med de föreslagna reglerna om vilande förtidspension börjar arbeta är det troligt att det i första hand handlar om kortare anställ-

ning i tillfälliga arbeten, dvs. vikariat och liknande. Enligt regeringen bör också bestämmelserna i 5 a § LAS tillsammans med reglerna som föreslås om vilande förtidspension ge en arbetsgivare relativt stora möjligheter att anställa någon för en begränsad tid. Genom detta får både arbetsgivaren och arbetstagaren möjlighet att avgöra hur arbetet fungerar, innan det blir fråga om en eventuell tillsvidareanställning. De nuvarande reglerna om tidsbegränsad anställning bör därför inte ändras.

För att en arbetsgivare, efter en inledande period med visstidsanställning, skall vara villig att tillsvidareanställa någon med förtidspension kan ifrågasättas om anställningsskyddet i en sådan situation bör vara alltför starkt. Det får emellertid enligt regeringens uppfattning inte vara så att den som arbetat en tid, och avser att återgå i arbetslivet och inte längre uppbära förtidspension, skall ha ett sämre skydd i anställningen än övriga. Det skulle i så fall kunna motverka den försäkrades strävan att få ett arbete. I avvägningen mellan dessa argument överväger skälen för att den försäkrade bör likställas med övriga förvärvsarbetande på arbetsmarknaden och åtnjuta samma anställningsskydd som dessa. Med hänsyn till de möjligheter till tidsbegränsad anställning som också finns, saknas anledning till att denna grupp har ett svagare anställningsskydd vid en tillsvidareanställning. Regeringen instämmer dock i uppfattningen från ett antal remissinstanser att reglerna i 33 § andra stycket LAS som rör den som beviljas hel förtidspension bör kunna vara tillämpliga i de fall en förtidspensionär på kassans initiativ återfår sin förtidspension som varit vilande.

12 Studier under tid med förtidspension

Regeringens bedömning: Nuvarande regler bör fortsätta att gälla för den som uppbär förtidspension och samtidigt studerar. Eventuella förändringar av rätten till ersättning under tiden för studier bör ske i samband med att ställning tas till hur reglerna skall utformas för unga försäkrade med sjukdom och arbetsoförmåga som enligt nuvarande regler uppbär förtidspension.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Centrala studiestödsnämnden (CSN)* delar uppfattningen i promemorian att frågan om studier som ett led i stimulansen till ett mera aktivt liv för den som är förtidspensionär bör anstå tills dess frågan om ersättningssystemet för unga studerade med långvarig arbetsoförmåga fått sin lösning, eftersom det är angeläget att det finns en enhetlig syn på hur och i vilken utsträckning studietiden skall finansieras inom socialförsäkringen och hur kopplingen skall vara till studiestödsystemet. Även *AMS* framhåller det angelägna i att reglerna för studier under tid med förtidspension utformas med beaktande av utredningsförslaget om ersättningssystemet för unga studerande med långvarig arbetsoförmåga. *LO* och *SACO* anser att studier under tid med förtidspension bör bedömas på samma sätt som vid arbete under tid med förtids-

pension. TCO anser att den begränsning av studier under högst ett år med förtidspension enligt Förtidspensionsutredningens förslag inte var bra eftersom det måste finnas flexibilitet i studietidens längd. Sveriges Försäkringsförbund ansluter sig till Förtidspensionsutredningens förslag.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen har i propositionen Reformerad förtidspension m.m. (prop. 1997/98:111) uttalat att det enligt dagens regler inte finns några formella hinder för eller begränsningar i rätten att studera med bibehållen förtidspension. En förutsättning för att försäkringskassan skall dra in eller minska förtidspensionen är att det skett en väsentlig förbättring av den försäkrades arbetsförmåga. Om studierna bedrivs på heltid, i den studietakt och med de studieresultat som krävs för att få studiestöd, kan det vara en indikation på att det finns en arbetsförmåga som kan tas tillvara. Försäkringskassan kan då utreda den fortsatta rätten till förtidspension. Om utredningen visar att hälsotillståndet eller möjligheten att utnyttja den återstående arbetsförmågan inte väsentligt har förbättrats får den försäkrade behålla förtidspensionen. Regeringen vill i detta sammanhang framhålla att ett genomförande av Förtidspensionsutredningens förslag om vilandeförklaring av förtidspension skulle innebära en skärpning av nuvarande regler vid studier för vissa förtidspensionärer, något som även RFV har påpekat i sitt remissvar över Förtidspensionsutredningens huvudbetänkande.

Regeringen har i ovan nämnda proposition uttalat att den delar Förtidspensionsutredningens uppfattning att studier bör ses som ett av flera sätt att stimulera till och möjliggöra såväl återvändande till förvärvslivet som ett mer aktivt liv i övrigt. Studier kan i många fall vara det mest effektiva medlet för att förbättra möjligheterna för en förtidspensionär att helt eller delvis försörja sig själv. Förmågan att klara studier måste emellertid, i likhet med förmåga att utföra andra aktiviteter, beaktas vid bedömning av arbetsförmåga. Samma regler vid prövning av rätten till pension bör gälla vid studier som vid andra aktiviteter.

I Förtidspensionsutredningens betänkande Unga i ohälsöförsäkringen, tid för aktivitet och utveckling (SOU 1998:106) lämnas förslag om hur försäkringen skall utformas för den som är i åldern 19–29 år. Bl.a. föreslås en ny ersättningsform, habiliteringspenning, som tillsammans med den av utredningen tidigare föreslagna långtidssjukpenningen skall ersätta förtidspension för unga försäkrade med handikapp och sjukdom som ger arbetsoförmåga. Betänkandet behandlar även hur försäkringen skall utformas när någon bedriver studier. I den aktuella gruppen av unga försäkrade kommer studier att vara en viktig del av den försäkrades habilitering eller rehabilitering. Förslagen i betänkandet bereds för närvarande i Regeringskansliet. Det är enligt regeringen angeläget att det inom försäkringen finns en enhetlig uppfattning om och i så fall i vilken utsträckning tiden för studier skall finansieras inom socialförsäkringen och hur kopplingen skall vara till studiefinansieringssystemet.

Med hänsyn till ovanstående finns anledning att se över frågan i sin helhet för att få en enhetlig linje inom försäkringen som gäller såväl ungdomar som får sin första utbildning som de försäkrade som senare i livet blivit arbetsoförmögna och behöver ny utbildning och omskolning. Frågan om studier som ett led i stimulansen till ett mer aktivt liv för den

som har förtidspension bör därför enligt regeringen anstå tills dess frågan om ersättningssystemet vid långvarig och varaktig arbetsförmåga på grund av sjukdom för de unga får en lösning. Genom att redan nu föreslå förändringar som eventuellt skulle komma att bli gällande under endast en kortare period skulle onödiga övergångsvisa problem kunna uppstå, eftersom studier ofta pågår under flera års tid. Inte heller kan det uppfattas som att de nuvarande reglerna utgör ett påtagligt hinder för den som uppbär förtidspension och vill påbörja studier. I avvaktan på en helhetslösning på frågan om hur ersättningsreglerna skall utformas för förtidspensionärer vid studier uppstår enligt regeringens uppfattning ingen större olägenhet att låta nuvarande regler gälla tills vidare.

13 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Reglerna om rätt till vilande förtidspension skall träda i kraft den 1 januari 2000.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: RFV anser att det av administrativa skäl bör ske en samordning av tidpunkterna för de olika lagändringar som berörs av förslagen om vilande förtidspension. Ett samtidigt ikraftträdande underlättar informationen till såväl berörda försäkrade som till försäkringskassan. Verket framhåller dock att förestående lagändringar om ett reformerade system för förtidspension och för bostadstillägg till pensionärer kommer att kräva en omfattande ADB-utveckling. Att i det arbetet integrera den utveckling som krävs för att kunna hantera samtliga ärenden om vilande förtidspension medför enligt verket inte något större merarbete. RFV understryker dock att om genomförandet av förslaget om vilande förtidspension sker den 1 januari 2000, måste hanteringen av ärenden ske manuellt fram till dess det reformerade förtidspensionssystemet är genomfört i sin helhet. Riksskatteverket (RSV) framhåller att beräkningen av särskilt grundavdrag (SGA) kan påverkas av förslaget, då rätten till och storleken av SGA påverkas av beslut om vilandeförklaring av förtidspensionen. Effekten för den enskilde förtidspensionären är beroende av förtidspensionens storlek och hur stor del av året den är vilande. Enligt RSV kan liknade effekter inte uppkomma när grundskyddet i förtidspensionen utgörs av ett garantibelopp vilket leder till slutsatsen att det vore önskvärt att vänta med införandet av förslaget om vilande förtidspension till dess grundskyddet i förtidspensionen ersatts med ett garantibelopp.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har viss förståelse för de synpunkter som både RFV och RSV fört fram om tidpunkten för ikraftträdandet. Regeringen har dock gjort den bedömningen att förslaget bör genomföras den 1 januari 2000 trots den korta förberedelse tiden, eftersom det är angeläget att nya regler införs som skall göra det möjligt för den som har förtidspension att börja arbeta utan att riskera att pensionen sätts ned eller dras in kan träda i kraft som snart som möjligt.

Den kungörelse som finns med regler om s.k. förenklat ansökningsförfarande under fem år för den som börjat förvärvsarbete och fått sin förtidspension nedsatt eller indragen skall fortsätta att gälla till och med år 2004, dvs. under ytterligare fem år efter det att de nu föreslagna reglerna trätt i kraft. Den som, när de nya reglerna om vilande förtidspension träder i kraft, inte uppbär förtidspension men tidigare har haft det, och räknat med att på ett enklare sätt kunna få sin pension åter, skall ha den möjligheten enligt vad nuvarande regler medger under fem år från och med den månad då pensionen drogs in eller minskades.

14 Ekonomiska konsekvenser m.m.

Pensionskostnader

Den bärande tanken med förslaget om vilande förtidspension är att det skall stimulera förtidspensionärer att pröva att förvärvsarbete. För närvarande uppbär ca 417 000 personer förtidspension, varav ca 44 000 är tidsbegränsade sjukbidrag. Att förtidspensionärer prövar att förvärvsarbete bör resultera i att ett antal av dem finner en lämplig plats i arbetslivet och att de efter tiden med vilande pension inte längre är i behov av att uppbära förtidspension i samma utsträckning som tidigare. Det innebär på sikt en besparing av utgifterna för förtidspensioner. Även under den tid som den försäkrade prövar att arbeta och uppbär lön eller motsvarande medan pensionen är vilande uppstår minskningar i pensionsutbetalningarna.

Förutsättningen för att den som har förtidspension skall kunna utnyttja denna nya möjlighet med vilande förtidspension är dock att det finns tillgång på förvärvsarbete. De som uppbär förtidspension har ofta varit borta från arbetsmarknaden under en lång rad av år, i vart fall de som uppbär hel förmån. En stor del av förtidspensionärerna finns i åldrarna över 50 år. För den som bor i en region med mer expansiv och varierad arbetsmarknad kan möjligheterna till förvärvsarbete vara goda. Likaså kan reglerna underlätta för den som har en partiell pension och ett arbete att på sin arbetsplats pröva att utöka sin arbetstid. Med tanke på situationen på dagens arbetsmarknad finns dock anledning att vara återhållsam i bedömningarna av hur många som kommer att begära att få sin pension vilandeförklarad. Det tar också viss tid innan reglerna blir allmänt kända av dem som uppbär pension och innan de därmed fått fullt genomslag. Eftersom förslaget är nytt finns det inget underlag att grunda beräkningarna på. Beräkningarna i promemorian bygger på antagandet om att en procent av dem som uppbär förtidspension under viss tid kommer att ha pensionen vilande. Detta är ett blygsamt antagande och innebär att drygt 3 700 personer per år som uppbär förtidspension finner en plats i arbetslivet och kan pröva att förvärvsarbete. Antagande har därefter gjorts om att fem procent av dessa förtidspensionärer fortsätter att arbeta under det andra och tredje året. Regeringen utgår från de antaganden som görs i promemorian vid sina beräkningar av utgiftseffekten.

Enligt förslaget kan förtidspension utbetalas samtidigt med lön eller motsvarande för förvärvsarbetet i inledningen av provperioden. Denna tid ligger utanför beräkningarna, eftersom den inte innebär minskade förtidspensionsutgifter. För beräkningen av utgifterna har det genomsnittliga beloppet för en hel förtidspension år 1996 varit utgångspunkten. Detta årsbelopp var 103 000 kronor. Vidare bygger kalkylen på att det är 75 procent av alla som har förtidspension som uppbär hel förmån medan 25 procent har partiell pension. Vid ett antagande om att en procent av dem som uppbär hel förtidspension arbetar halvtid under sex månader är det 2 800 personer som utnyttjar möjligheten. Om en procent av dem som uppbär partiell förtidspension arbetar en fjärdedels tid under sex månader är det 930 personer som utnyttjar möjligheten. Sammantaget blir minskningen av utgifterna för förtidspension med dessa antaganden ca 90 miljoner kronor per år.

Vidare antas att fem procent av dem som prövar att arbeta första året arbetar 12 månader under de två åren därpå i samma omfattning som första året. Det innebär att närmare 200 personer fortsätter att arbeta. Åren två och tre tillkommer också nya försäkrade som börjar arbeta. De minskade pensionsutgifterna för dem som fortsätter att arbeta beräknas till drygt 8 miljoner kronor för varje år.

Genom ovanstående antaganden skulle drygt 4 000 förtidspensionärer vara i arbetslivet under tredje året. Det skulle medföra att utgiftsminskningen, efter att reglerna varit i kraft i tre år, kan uppskattas till ca 100 miljoner per år.

Administrativa kostnader

Försäkringskassornas administration av systemet med vilande förtidspension beräknas öka genom att kassorna skall informera, fatta beslut, administrera utbetalning av pensionen, räkna om eventuella tilläggsförmåner och eventuella arbetsskadelivräntor, följa upp och i vissa situationer pröva rätten till pensionen mm. Domstolarna kan få visst antal ärenden där den försäkrade överklagat beslut om vilande förtidspension.

Enligt antagandena ovan skulle drygt 4 000 förtidspensionärer varje år få sin förtidspension förklarad vilande. Enligt RFV:s årsredovisning för budgetåret 1998 är administrationskostnaden för beslut i ett förtidspensions- eller sjukbidragsärende 4 803 kronor. För 4 000 ärenden uppgår således kostnaden till drygt 19 miljoner kronor. Ett ärende om vilande förtidspension bedöms dock i regel inte vara så omfattande vad gäller utredning och övrig handläggning som ett beslut vid nybeviljande av förtidspension eller sjukbidrag. Ett ärende om vilande förtidspension kan emellertid komma att bli föremål för handläggning hos försäkringskassan vid flera olika tillfällen under ett år. Ett rimligt antagande är att varje ärende om vilande förtidspension tar ungefär halva tiden av ett ärende som avser nybeviljande. Det skulle innebära en kostnad om ca 9,5 miljoner kronor. Om man i stället antar att ett ärende tar 12 timmar under ett år att handlägga motsvarar detta ca 27 årsarbetare. Om lön och avgifter för en handläggare på försäkringskassan beräknas till knappt 300 000 kronor

per år blir administrationkostnaden, med detta antagande, ca 8 miljoner kronor per år för de allmänna försäkringskassorna.

Sammanfattningsvis leder detta till att administrationskostnaden för försäkringskassorna beräknas uppgå till ca 8–10 miljoner kronor per år under förutsättning att reformen efter tre år fått den antagna omfattningen. Försäkringskassorna behöver därför tillföras erforderliga medel för dessa tillkommande kostnader.

Uppföljning och utvärdering

De regler som trätt i kraft 1 januari 1999, och som innebär att den som har hel förtidspension har möjlighet att med bibehållen pension utföra arbete till en åttondel, kan även dessa innebära att det blir aktuellt med anställning samtidigt med förtidspension för den som regelbundet skall utföra visst arbete. Regeringen förutsätter att RFV fortlöpande följer upp och lämnar information om denna regeländring liksom utvecklingen av det föreslagna systemet med vilande förtidspension. Vidare är en mer omfattande utvärdering av effekterna av dessa båda regelförändringar mycket angelägen. I denna utvärdering bör möjligheterna för försäkrade att få ett arbete belysas samt hur reglerna om anställningsskydd i praktiken fungerar tillsammans med den större flexibilitet som reglerna i AFL erbjuder vad gäller arbete i kombination med förtidspension. Regeringen avser att senare ge RFV i uppdrag att göra en sådan utvärdering.

15 Författningskommentar

15.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap.

5 §

I paragrafens första stycke regleras bl.a. i vilka situationer en försäkrads tillhörighet till sjukpenningsförsäkringen skall omprövas. En sådan omprövning skall bl.a. göras när förtidspension beviljas den försäkrade eller när redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändringen i den försäkrades arbetsförmåga. Bakgrunden till bestämmelsen är att den försäkrade inte skall kunna uppbära både sjukpenning och förtidspension för samma nedsatta arbetsförmåga. Bestämmelsen om omprövning gäller dock endast den situationen att förtidspension beviljas eller utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbetsförmåga. För den föreslagna vilande förtidspensionen kommer dock att gälla att rätten till förmånen kvarstår under vilandetiden även om någon utbetalning inte sker. Enligt vad som anges i 16 kap. 18 § skall ett beslut om vilandeförklaring kunna upphävas antingen på begäran av den enskilde eller i vissa fall på försäkringskassans initiativ. I ett sådant fall kommer förtidspensionen ånyo att betalas ut om det inte blir aktuellt att minska eller dra in rätten till sådan pension enligt 16 kap. 7 §. Eftersom rätten till

förtidspensionen kvarstått under vilandetiden är ett beslut att åter betala ut pensionen inte något beslut om att bevilja den försäkrade förtidspension eller att ändra utgående pension. Motsvarande gäller när beslutet om vilandeförklaring av annan anledning upphör. Omprövningsbestämmelsen i föreliggande paragraf kommer därför inte att vara tillämplig i dessa situationer. För att motsvarande skall gälla, dvs. att sjukpenningförsäkringen skall omprövas när förtidspension åter betalas ur, kompletteras paragrafen med en sådan bestämmelse. Innebörden av att sjukpenningförsäkringen omprövas blir då, i de fall där det är fråga om att upphäva ett beslut om vilandeförklaring, att den sjukpenninggrundande inkomsten skall bestämmas utifrån de förhållanden som gällde före beslutet om vilande förtidspension. Omprövningen av den sjukpenninggrundande inkomsten kommer, som närmare redovisas i avsnitt 9.1 att få återverkningar också på andra förmåner som bestäms utifrån den sjukpenninggrundande inkomsten.

16 kap.

7 §

I paragrafens första stycke finns en bestämmelse om att förtidspension skall dras in eller minskas när den försäkrades arbetsförmåga väsentligt har förbättrats. I bestämmelsen införs nu en regel för vad som skall gälla när en person med förtidspension har arbetat regelbundet och under en längre tid med utnyttjande av en arbetsförmåga som inte antogs finnas vid tidpunkten för beslutet om förtidspension. I sådant fall är utgångspunkten att arbetsförmågan väsentligt har förbättrats. Som närmare utvecklats i avsnitt 7 åligger det dock försäkringskassan att även här utreda den enskildes arbetsförmåga och detta utifrån vad som avses med arbetsförmåga och nedsatt sådan enligt 7 kap. 1–3 §§. Om det vid en sådan utredning visar sig att den enskildes arbetsförmåga inte väsentligt förbättrats jämfört med vad som gällde vid beslutet om förtidspension, skall pensionen inte minskas eller dras in.

För förtidspensionärer införs nu en möjlighet att pröva att arbeta utan att rätten till förtidspensionen påverkas. För att förtidspensionären genom sådana arbetsförsök inte skall riskera att pensionen då eller senare minskas eller dras in till följd av att han eller hon kan anses ha uppvisat arbetsförmåga under dessa arbetsförsök görs i andra stycket ett undantag från bestämmelsen i första stycket om minskning och indragning. Detta skydd från ingrepp gäller dock endast i fråga om pension som den försäkrade till följd av beslut enligt 15 § har haft rätt att uppbära parallellt med att förvärvsarbete har utförts samt förtidspension som har vilandeförklarats enligt 16 §. Skyddet gäller också endast den del av förtidspensionen som har omfattats av ett beslut enligt 15 eller 16 §. En försäkrad som har fått förtidspensionen vilandeförklarad till hälften men arbetar heltid kan således riskera att halva pensionen minskas eller dras in. För pension som vilandeförklarats enligt 17 § gäller däremot inte något skydd mot indragning eller minskning på grund av en under denna tid uppvisad arbetsförmåga. En eventuell indragning eller minskning skall dock inte ske så länge den försäkrade arbetar utan först vid utgången av det tredje året eller eventuellt vid en tidigare tidpunkt när den försäkrade avbryter

arbetsförsöket och begär att få pensionen åter. Som närmare utvecklats i avsnitt 6.3 bör försäkringskassan i vissa fall ha möjlighet att, utan att den försäkrade har begärt det, besluta att förtidspension som har förklarats vilande åter skall betalas ut. Avsikten är dock inte att försäkringskassan skall upphäva ett beslut om vilandeförklaring annat än för att åter betala ut pensionen. Det blir följaktligen i dessa fall inte aktuellt att i samband med upphävandet av vilandeförklaringen också dra in förtidspensionen.

7 b §

I paragrafen, som är ny, införs ett uttryckligt förbud mot att uppbära förtidspension för sådan tid och i sådan omfattning som förvärvsarbete utförs. Genom hänvisningen till att det endast gäller utnyttjande av arbetsförmåga som inte antogs finnas vid beslutet om förtidspension berörs inte arbetsförmåga som kunde utnyttjas när beslutet om förtidspension fattades. För den som beviljats hel förtidspension innebär det att det med nuvarande regler finns ett utrymme för den försäkrade att utnyttja upp till en åttondels arbetsförmåga. Genom bestämmelsen regleras i vilka fall förtidspension uppbärs obehörigen eller med för högt belopp. Sammantaget med förslaget till ändring i 8 § innebär det att förtidspension som utbetalats under tid och i den omfattning som förvärvsarbete har utförts kan återkrävas enligt 20 kap. 4 §.

8 §

I paragrafen införs en skyldighet för den som uppbär förtidspension att anmäla till försäkringskassan om han eller hon börjar förvärvsarbete eller utökar sin arbetsinsats. Anmälningsskyldigheten gäller också för en försäkrad som fortsätter att förvärvsarbete efter att ett beslut enligt 15 § om rätt att uppbära förtidspension vid arbetsförsök eller ett beslut om vilandeförklaring enligt 16 eller 17 § har löpt ut. Den som inte fullgör denna anmälningsskyldighet kan riskera dels att förtidspensionen återkrävs för den tid som förvärvsarbete har utförts, dels att rätten till förtidspension minskas eller dras in. Härigenom undviks att den som väljer att stå utanför systemet med vilande förtidspension kan komma att få behålla sin pension medan den som öppet går in i detta system får sin pension minskad eller indragen.

14 §

Paragrafen innehåller grundläggande bestämmelser om vad som är arbetsförsök enligt de föreslagna reglerna och när arbetsförsök med bibehållande av rätten till förtidspension skall få ske. Ett beslut om förtidspension innebär att den försäkrades arbetsförmåga bedöms varaktigt nedsatt i minst den omfattning som beslutet om förtidspension avser. Arbetsförsök enligt de här föreslagna reglerna innebär att den försäkrade utnyttjar en arbetsförmåga som inte ansågs föreligga vid beslutet om förtidspension. För att ett arbetsförsök enligt de föreslagna reglerna skall få ske skall den försäkrade omedelbart före arbetsförsöket ha uppburit förtidspension under minst tolv kalendermånader. Med uppburit avses även tid för vilken en retroaktiv utbetalning sker. Tolv månaderstiden skall

således räknas från och med den första månad som beslutet om förtidspension eller sjukbidrag omfattar. Tolvmånaderskravet innebär även att när den försäkrade har gjort ett uppehåll i arbetsförsöket och åter uppburit förtidspension under minst tolv kalendermånader och därefter på nytt vill pröva att arbeta så kommer en ny period med arbetsförsök att inledas.

Beslut om rätt att arbeta parallellt med förtidspension och om vilande förtidspension förutsätter ansökan av den försäkrade. Försäkringskassan kan således inte på eget initiativ fatta ett sådant beslut.

I andra stycket föreskrivs vad som avses med att förtidspensionen vilandeförklaras. För den tid och i den omfattning förtidspensionen har vilandeförklarats skall någon utbetalning inte ske, varken då eller senare. Däremot påverkar beslutet om vilandeförklaring inte rätten till förtidspension. Vid vilandeförklaring enligt 17 § skall dock rätten till förtidspension prövas enligt bestämmelserna i 7 § vid utgången av den period som angivits i beslutet eller när den försäkrade begär att få pensionen åter.

I tredje stycket anges att vilandeförklaring får avse del av förtidspensionen på motsvarande sätt som gäller för beviljande av pension.

Vid bestämmande av med vilken kvotdel pensionen skall vilandeförklaras skall utgångspunkten vara den omfattning den försäkrade avser att arbeta. Eftersom försäkringskassan inte på eget initiativ, mot den försäkrades vilja, kan fatta beslut om vilandeförklaring gäller detta också med vilken andel vilandeförklaring skall ske.

15 §

I paragrafen anges den tid som försäkringskassan kan besluta att den försäkrade skall få förvärvsarbeta utan att det påverkar utbetalningen av förtidspensionen. Ett sådant beslut får avse en tid om högst tre månader under en tolv månadersperiod. Liksom beträffande de i 16 och 17 §§ angivna tidsperioderna har tiden här angivits som en längsta tid. Som närmare utvecklats i avsnitt 6.1 och 6.4 är avsikten med denna skrivning att försäkringskassan skall göra en skälighetsbedömning i det enskilda fallet med beaktande av eventuella tidigare perioder av arbetsprövning eller den enskildes situation i övrigt. Försäkringskassan ges därför möjlighet att besluta om en kortare tid än tre månader eller att inte bevilja den försäkrade någon tid med förtidspension parallellt med att denne förvärvsarbetar.

Begränsningen till högst tre månader under en tolv månadersperiod innebär att försäkringskassan, efter det att tolv månader har förflutit från det att den första arbetsprövningsperioden inleddes, senare kan medge den försäkrade en ny arbetsprövningsperiod med rätt att behålla utbetalningen av förtidspension. Detta förutsätter dock, enligt vad som föreskrivs i 14 § första stycket, att den försäkrade först har uppburit förtidspension under minst tolv månader dessförinnan. I annat fall kan efter det första året endast vilandeförklaring enligt 17 § komma i fråga.

16 §

I denna paragraf och 17 § regleras den tid som försäkringskassan kan besluta att förtidspensionen skall vara vilande när den försäkrade förvärvsarbetar. Vilandeförklaring enligt paragrafen innebär också, till

skillnad från vilandeförklaring enligt 17 §, att den arbetsförmåga som den försäkrade under tiden med vilande förtidspension kan komma att uppvisa inte får ligga till grund för beslut om indragning eller minskning av den del av pensionen som har vilandeförklarats. Den tid som försäkringskassan enligt denna paragraf får vilandeförklara förtidspensionen är begränsad till tolv månader under en tolv månadersperiod. Om beslut enligt 15 § har fattats, räknas tiden från början av den tid som avses med det beslutet.

17 §

Försäkringskassan får även efter den tid som omfattas av beslut enligt 15 och 16 §§ besluta att förtidspensionen skall vara vilande. Om den försäkrade under de första tolv månaderna endast har hunnit arbetspröva med stöd av ett beslut enligt 15 § skall ändå reglerna om vilande förtidspension enligt föreliggande paragraf gälla för tid därefter. Ett beslut om vilande förtidspension enligt denna paragraf får gälla för högst 24 månader. Även om rätten till förtidspension i och för sig kvarstår under denna tid av vilandeförklaring gäller dock inte samma skydd mot omprövning av rätten till förtidspension som för tid som avses i 15 och 16 §§. Något hinder för att dra in eller minska förtidspension som har vilandeförklarats enligt 17 § finns således inte. Det innebär att arbetsförmåga som den försäkrade uppvisar under denna tid kan ligga till grund för en senare indragning eller minskning av förtidspensionen. Indragning eller minskning skall emellertid inte ske under tid som ett beslut om vilandeförklaring gäller.

18 §

Ett beslut om vilandeförklaring skall av skäl som närmare utvecklats i avsnitt 6.3, 9.1 och 9.2 kunna upphävas av försäkringskassa på begäran av den försäkrade och i vissa fall även utan en sådan begäran. Under den tid som omfattas av beslut enligt 16 § skall ett sådant upphävande av vilandeförklaringen innebära att förtidspensionen åter betalas ut utan särskild prövning. För tid som omfattas av beslut om vilandeförklaring enligt 17 § kan däremot en prövning ske av om den försäkrades arbetsförmåga väsentligt har förbättrats för att avgöra om pensionen åter skall betalas ut eller om den helt eller delvis skall dras in. Ett beslut om upphävande av vilandeförklaringen utan att den försäkrade har begärt det skall dock endast fattas om det är för att åter betala ut pensionen.

19 §

En viss utfyllande detaljreglering torde krävas gällande såväl den praktiska hanteringen av de föreslagna bestämmelserna som exempelvis vad som skall styra den tid som försäkringskassan skall medge den försäkrade att förvärsarbete parallellt med förtidspension. En sådan reglering skall inte göras i lag.

18 kap.

17 §

Enligt nuvarande bestämmelser i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring avgörs ärenden om arbetsskadelivränta alltid av socialförsäk-

ringsnämnd. I de fall livräntan är samordnad med förtidspension enligt 6 kap. 1 § lagen om arbetsskadeförsäkring skall en vilandeförklaring av förtidspensionen även gälla livräntan enligt vad som närmare kommenteras i avsnitt 8. Samma former för beslutet skall här gälla för vilandeförklaringen av förtidspension och livräntan samt för beslutet om den livränta som skall utges under den tid som vilandeförklaringen gäller. Socialförsäkringsnämnden skall därför alltid fatta beslut angående vilandeförklaring av förtidspension när sådan pension samordnats med arbetsskadelivränta enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Detta gäller såväl beslut om vilandeförklaring som beslut om upphävande av sådant beslut.

15.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

4 kap.

12 §

Som närmare utvecklats i avsnitt 8 skall sådan livränta som har samordnats med förtidspension också vilandeförklaras när förtidspensionen vilandeförklaras. Detta sker genom att det i paragrafen anges att beslutet om vilandeförklaring av förtidspensionen även omfattar livräntan. Ett särskilt beslut om livränta skall därefter fattas för den tid som avses med vilandeförklaringen av den samordnade livräntan. Vid bestämmande av den livränta som då skall utges skall beaktas de förhållanden, dvs. den inkomst, som den försäkrade har under denna tid och beräkning skall ske utifrån det livränteunderlag som legat till grund för bestämmande av livräntan före vilandeförklaringen. Eftersom fastställd livränta anknyts till prisbasbeloppet och omräknas vid förändring av detta skall därvid en motsvarande omräkning göras av livränteunderlaget. När ett beslut om vilandeförklaring löper ut eller av annan anledning upphör skall på samma sätt som gäller för förtidspension livränta åter betalas ut beräknad på samma beräkningsunderlag som gällde före beslutet om vilandeförklaring.

15.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer

1 §

Bostadstillägg enligt denna lag lämnas till personer som uppbär någon av de i paragrafen angivna pensionsförmånerna. För att den som har fått sin förtidspension helt vilandeförklarad och därmed inte uppbär någon pensionsförmån skall kunna erhålla bostadstillägg införs i paragrafen ett tillägg av denna innebörd. Rätten till bostadstillägg gäller dock endast under det första året med vilandeförklarad förtidspension, dvs. när förtidspensionen vilandeförklarats enligt 16 kap. 16 § lagen om allmän försäkring.

I tredje stycket anges att en pensionär som uppbär bostadstillägg också kan vara berättigad till särskilt bostadstillägg enligt 7 §. Av skäl som närmare utvecklats i avsnitt 10 skall emellertid den som har fått hela sin förtidspension vilandeförklarad inte kunna få särskilt bostadstillägg. Ett sådant undantag införs därför i paragrafens tredje stycke.

5 §

Bostadstilläggets storlek är beroende av den försäkrades inkomster. Vid beräkningen skall dock bortses från vissa inkomster. För förtidspensionärer gäller därvid att folkpension, pensionstillskott och tilläggspension som föranlett minskning av pensionstillskottet utgör sådana fribelopp. Av paragrafens femte stycke följer vidare att även för den som endast uppbär partiell förtidspension skall vid inkomstberäkningen borträknas ett belopp som totalt motsvarar hel förtidspension. De nuvarande reglerna innebär därför att för den som endast har viss del av sin förtidspension vilande så kommer, vid beräkningen av bostadstillägget, ett belopp motsvarande hel förtidspension att borträknas som inkomst. Någon särskild reglering krävs därför inte för denna kategori. För dem som har hela sin förtidspension vilandeförklarad måste emellertid särskilda beräkningsregler skapas. I paragrafen införs därför, för dem som har fått hela sin förtidspension vilandeförklarad enligt 16 kap. 16 § lagen om allmän försäkring, ett fribelopp motsvarande hel folkpension i form av förtidspension och helt pensionstillskott till förtidspension beräknat för den försäkrade.

Förteckning över remissinstanser som avgett yttrande
över departementspromemorian Vilande
förtidspension- stimulans till återgång i arbetslivet
(Ds 1999:18)

Prop. 1999/2000:4
Bilaga

Följande remissinstanser har inkommit med yttrande: Kammarrätten i Stockholm, Länsrätten i Jönköpings län, Integrationsverket, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Handikappombudsmannen, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Riksskatteverket, Arbetsgivarverket, Statens löne- och pensionsverk, Centrala studiestödsnämnden, Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetarskyddsstyrelsen, Jämställdhetsombudsmannen, Försäkringskassaförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Landstingsförbundet, Privattjänstemannakartellen, Svenska Arbetsgivarförbundet, Svenska Kommunförbundet Sveriges Akademikers centralorganisation, Sveriges Industriförbundet, Tjänstemännens Centralorganisation, Samhall AB, Sveriges Försäkringsförbundet, De Handikappades Riksförbundet, Handikappförbundets samarbetsorgan, Hörselskadades Riksförbundet, Reumatikerförbundet, Riksförbundet för social och mental hälsa, Synskadades Riksförbundet, Riksförbundet PensionärsGemenskap samt Östersunds kommun.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 september 1999

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Freivalds, Winberg, Ulvskog, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm

Föredragande: statsrådet Klingvall

Regeringen beslutar proposition Vilande förtidspension.